

ZIŅOJUMS
PAR PRAKSES IZPĒTI
„OTRGADNIECĪBA IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒS, KAS ĪSTENO
VISPĀRĒJĀS PAMATIZGLĪTĪBAS PROGRAMMAS LATVIJĀ”

Izglītības kvalitātes valsts dienests (turpmāk – kvalitātes dienests), pildot Valsts pārvaldes iekārtas likuma 17.panta pirmajā daļā un šī panta otrās daļas 3.punktā, Izglītības likuma 20.panta otrajā daļā un šī panta trešās daļas 2.punktā, Ministru kabineta 2013.gada 23.aprīļa noteikumu Nr.225 „Izglītības kvalitātes valsts dienesta nolikums” 4.punkta 4.8., 4.9. un 4.20.apakšpunktā un Izglītības kvalitātes valsts dienesta (turpmāk – kvalitātes dienests) 2016.gada darba plānā noteikto, no 2016.gada 1.marta līdz 2016.gada 30.jūnijam veica prakses izpēti „Otrgadniecība izglītības iestādēs, kas īsteno vispārējās pamatizglītības programmas Latvijā” (turpmāk – izpēte).

1. IZPĒTES MĒRĶIS, UZDEVUMI, NORISE UN RESPONDENTU
RAKSTUROJUMS

Mērķis

Apzināt otrgadniecības stāvokli, cēloņus un sekas vispārējā pamatizglītībā Latvijā, sniegt atbalstu izglītības iestādēm un izstrādāt priekšlikumus otrgadniecības samazināšanai.

Izpētes veikšana ir būtiska specifiskā atbalsta mērķa Nr.8.3.4. “Samazināt priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu, īstenojot preventīvus un intervences pasākumus” īstenošanas kontekstā.

Uzdevumi

1. Apzināt otrgadnieku skaitu izlases kārtībā izvēlētās izglītības iestādēs (dienas un vakara (maiņu)), kas īsteno vispārējās pamatizglītības programmas.
2. Analizēt otrgadniecības cēloņus, sekas, sadalījumu pa klašu grupām izpētē iesaistītajās izglītības iestādēs.
3. Noskaidrot izglītības iestāžu īstenotos atbalsta pasākumus (dokumentācija, sadarbība ar pašvaldībām, vecākiem, citām institūcijām) otrgadniecības novēršanai.
4. Izstrādāt priekšlikumus situācijas uzlabošanai un otrgadnieku skaita samazināšanai.

Izpētes sākumposmā tika veikta Valsts izglītības informācijas sistēmā (turpmāk – VIIS) izglītības iestāžu ievadītās informācijas par otrgadniecību analīze. Pēc nejaušības principa Rīgā, republikas nozīmes pilsētās un lauku reģionos tika atlasītas 70 dažāda tipa – dienas un vakara (maiņu) izglītības iestādes, kas īsteno vispārējās pamatizglītības programmas.

Par izpētes īstenošanu 2016.gada 4.februārī vēstulē Nr.1-18.2/18 “Par prakses izpētes “Otrgadniecība vispārējās pamatizglītības iestādēs Latvijā” metodikas saskaņošanu” tika informēta Izglītības un zinātnes ministrija un 2016.gada 29.februārī saņemts saskaņojums – Izglītības un zinātnes ministrijas vēstule Nr.01-21e/812 “Par plānotās prakses izpētes metodikas saskaņošanu”.

Pirms izpētes kvalitātes dienesta pārstāvis sazinājās ar attiecīgās izglītības iestādes vadītāju, lai informētu par izpētes norisi un vienotos par apmeklējuma laiku.

Izpētes metodes

Klātienē tika izmantota aptaujas metode – anketēšana un intervijas, kurās iesaistījās izglītības iestāžu direktori un citas atbildīgās personas (izglītības iestāžu direktora vietnieki izglītības jomā, atbalsta personāls – sociālie pedagogi, logopēdi u.c.) pēc izglītības iestādes direktora deleģējuma.

Izpētes forma – saruna, intervija, standartizēta anketa ar atvērta tipa jautājumiem.

Izpētes laikā izglītības iestādē tika aizpildīta anketa, kurā ietvertas ziņas par otrgadnieku skaitu, otrgadniecības iemesliem un izglītības iestādes īstenotajiem atbalsta pasākumiem otrgadniecības novēršanai.

Respondentu raksturojums

No izvēlētajām 70 izglītības iestādēm, kas īsteno pamatizglītības programmas (skat.1.tabulu), izpētē bija iesaistītas:

1. pēc reģionālā izvietojuma:
 - 15 Rīgas un 15 republikas nozīmes pilsētu un 40 mazpilsētu un lauku skolas;
 - 15 Rīgas, 14 Vidzemes, 13 Kurzemes, 11 Zemgales un 17 Latgales plānošanas reģiona skolas.
2. pēc izglītības iestādes veida:
 - 4 ģimnāzijas;
 - 29 vispārīzglītojošas pilsētu un lauku vidusskolas;
 - 22 vispārīzglītojošas pilsētu un lauku pamatskolas;
 - 1 sākumskola;
 - 1 tālmācības vidusskola;
 - 12 vakara (maiņu) vai vakara maiņu un neklātienē vidusskolas.
3. pēc pamatizglītības programmas īstenošanas valodas 6 izglītības iestādes, kas īsteno mazākumtautību programmas, 2 izglītības iestādes, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas un izglītības programmas valsts valodā, 62 izglītības iestādes, kas izglītības programmas īsteno tikai valsts valodā.

1.tabula. Izpētē iesaistīto izglītības iestāžu sadalījums pa izglītības iestāžu veidiem un reģioniem

Reģions	Ģimnāzijas (skaits)	Vidusskolas (skaits)	Pamatskolas (skaits)	Sākumskolas (skaits)	Vakara un vakara / maiņu vidusskolas	Kopā (skaits / īpatsvars %)
Rīga	2	8	2	-	1 +1**	15 / 21
Kurzeme	-	5	4	-	4	13 / 19
Latgale	1	7	5	-	4	17 / 24
Vidzeme	1	3	9	-	1	14 / 20
Zemgale	-	6	2	1	2	11 / 16
Kopā	4	29	22	1	12+(1**)	70 / 100

Papildus apzīmējumi:

*) izglītības iestādes, kas īsteno programmas tālmācībā;

Aptaujas anketas aizpildīja 70 skolu direktori, intervijās piedalījās 57 direktoru vietnieki izglītības jomā, 38 speciālie pedagogi un sociālie pedagogi, atsevišķos gadījumos logopēdi (26), medicīnas māsas (7), priekšmetu pedagogi – metodisko apvienību vadītāji, klašu audzinātāji.

Katrai izglītības iestādei tika piešķirts kārtas skaitlis – kods (piemēram, skola Nr.1 – Rīgas pamatskola, skola Nr.20 – Kurzemes vakara maiņu vidusskola u.tml.), ar kādu tā ietverta izpētē un ziņojumā.

Arizpēti saistītie normatīvie akti

1. Latvijas Republikas Satversmes 112.pants.
2. Izglītības likuma 4.pants.
3. Vispārējās izglītības likuma 39.panta trešā daļa, 48.panta ceturtdā daļa.
4. Ministru kabineta 2015.gada 13.oktobra noteikumi Nr.591 „Kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un speciālajās pirmsskolas izglītības grupās un atskaitīti no tām, kā arī pārcelti uz nākamo klasi” (turpmāk – MK noteikumi Nr.591) 34., 39., 41. un 42.punkts.
5. Ministru kabineta 2012.gada 28.februāra noteikumu Nr.149 „Noteikumi par kārtību, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un atskaitīti no tām, un obligātajām prasībām pārcelšanai uz nākamo klasi” (turpmāk – MK noteikumi Nr.149) 9., 10., 39.punkts (spēkā līdz 06.11.2015.).

Jāatzīmē, ka Latvijā 2012.gadā tika sagatavots informatīvs ziņojums¹, kurā cita starpā konstatēts, ka:

- valstī vispārējā vidējā izglītībā ik gadu uz otro vai pat trešo reizi tajā pašā klasē paliek 2 – 2,5% izglītojamo;
- vidēji otrgadnieku skaits nav būtiski mainījies jau vairākus gadus;
- vislielākais otrgadnieku skaits ir bijis 1.klasē un 9.klasē;
- otrgadnieku – zēnu (65%) ir ievērojami vairāk nekā otrgadnieku – meiteņu (35%).

Savukārt, ja salīdzina šos rezultātus ar citu – iepriekš (2008.gadā) publicētu ziņojumu², redzams, ka, piemēram, 2006./2007.mācību gadā vispārējā izglītībā dienas skolās vidēji ir bijis 3,5% otrgadnieku, t.sk.: 1.klasē – 5%, 9.klasē – 3,8%, bet 7.klasē pat 5,5% izglītojamo, kuri pamatizglītības programmu apguvuši otro vai trešo gadu.

Minētie dokumenti sniedz pārskatu par otrgadnieku skaitu un tā izmaiņām, otrgadnieku sadalījumu pa klasēm un reģioniem, kā arī analizē iespējamās otrgadniecības cēloņus, piemēram, “(..) *Otrgadnieku skaita pieaugums 1.klasē iespējams izskaidrojams ar to, ka 2010./2011.mācību gadā, attīstot ideju par skolas uzsākšanu no 6 gadu vecuma un Saeimai neapdomīgi atceļot (uz pusgadu) obligāto piecgadīgo un sešgadīgo bērnu sagatavošanu pamatizglītības ieguvei finansējuma trūkuma dēļ, daļa vecāku pārsteidzīgi aizveda uz skolu savus 6–gadīgos bērnus, kuri tomēr izrādījās nepietiekoši sagatavoti skolai (..)*”.

Tomēr jāatzīmē, ka šāda veida izpēte, kurā detalizēti izvērtēts katras skolas darbs – uzklusīta, analizēta un apkopota konkrētas izglītības iestādes pieredze darbā ar potenciāliem un esošiem otrgadniekiem, viņu vecākiem, sadarbība ar dažādām institūcijām, kā arī uzklusīti skolu priekšlikumi un ieteikumi situācijas otrgadniecībā

¹ IZMzino_160412_Informatīvs ziņojums “Par situāciju skolēnu sekmībā vispārējā izglītībā”.

² IZMzino_160408_Informatīvs ziņojums “Par pasākumiem, lai samazinātu skolēnu ar zemiem mācību sasniegumiem daudzumu vispārējā izglītībā”.

uzlabošanai, aptverot gandrīz pusi (46%) no vakara (maiņu) un neklātienes vidusskolu un 7% no vispārizglītojošo dienas skolu, līdz šim valstī nav veikta.

Vienlaikus jāatzīmē, ka MK noteikumos Nr.591 ir precizēti nosacījumi, kad izglītojamo, kurš apgūst pamatizglītības programmu, atstāj uz otru mācību gadu tajā pašā klasē: Izglītojamo vispārējās pamatizglītības programmā 1.–8. klasē ir tiesības atstāt uz otru mācību gadu tajā pašā klasē tikai vienu reizi, savukārt izglītojamam, kurš par vispārējās pamatizglītības programmas apguvi ir saņēmis liecību, ir tiesības mācīties 9. klasē atkārtoti (līdz pilngadības sasniegšanai).

Pamattermini

OTRGADNIECĪBA – process, kura ietvaros izglītības iestādes direktors kopā ar pedagoģisko padomi ir tiesīgs lemt par izglītojamā atstāšanu uz oru gadu vienā un tajā pašā klasē, lai apgūtu vispārējās pamatizglītības programmu, tai skaitā speciālās izglītības programmu, atkārtoti.

OTRGADNIEKS – izglītojamais, kurš vispārējās pamatizglītības programmu, tai skaitā speciālās izglītības programmu, apgūst atkārtoti – otru gadu vienā un tajā pašā klasē. Izglītojamo atstāj uz otru gadu ar direktora rīkojumu, izdarot attiecīgu ierakstu liecībā un izglītojamo mācību sasniegumu kopsavilkuma žurnālā. Izglītojamo vispārējās pamatizglītības programmā 1.–8.klasē ir tiesības atstāt uz otru mācību gadu tajā pašā klasē tikai vienu reizi. Izglītojamā atstāšanai uz otru gadu ir nepieciešama vecāku piekrišana.

Otrgadniecība kā process ir vērtējama kontekstā ar mācību procesa kvalitāti un to, kas notiek mācību stundās. Otrgadniecības iemesli pamatā ir meklējami izglītības saturā un didaktiskajā pieejā, kādā tas tiek īstenots. Vispārizglītojošās dienas skolās otrgadnieku skaits ir salīdzinoši neliels, pārsvarā gadījumu skolas ir informētas un spēj sniegt informāciju par katru no otrgadniekiem. Izglītības iestādes dokumentē un var apliecināt savu darbību procesuāli (uzsverot, ka katrs gadījums ir individuāls), vienlaikus ir vērojamas situācijas, kad īstenoto aktivitāšu rezultāts izpaliek. Vakara (maiņu) skolās darbs ar otrgadniekiem aizņem vairāk laika un resursu, prasa pedagoģisko kompetenci, kas atšķiras no dienas skolās īstenotās, otrgadniecības likvidēšana pilnībā noteiktās situācijās ir gandrīz neiespējama; skolas kompetence ir padarīt šo procesu ne tikai pretimnākošu un rezultatīvu skolēnam, bet pietiekoši “caurspīdīgu” un pārskatāmu visām izglītības procesā iesaistītām personām.

Otrgadnieks kā pamatizglītības ieguvējs ir izglītojamais, kurš apgūst pamatizglītības programmu un var to izdarīt izglītības iestādē, kas īsteno pamatizglītības programmas, resp. – *klātienē* (izpētes kontekstā – sākumskolā, pamatskolā, vidusskolā vai ģimnāzijā), *neklātienē* (vakara (maiņu) vidusskolā, neklātienes vidusskolā, vakara neklātienes vidusskolā, vakara (maiņu) un neklātienes vidusskolā) vai *tālmācībā* (tālmācības vidusskolā).

Atbilstoši Izglītības likuma 4.pantā noteiktajam vispārējā pamatizglītība Latvijā ir obligāta, tā tradicionāli tiek uzsākta 7 gadu vecumā un iegūta 9 gadu laikā un parasti ilgst līdz 16 gadu vecumam. Īpašos gadījumos, tostarp otrgadniecības kontekstā, pamatizglītības iegūšana var turpināties līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai. Savukārt atbilstoši pilngadīgas personas izteiktai vēlmei (izrādītai iniciatīvai) pamatizglītība var tikt turpināta un iegūta jebkurā vecumā.

Vispārējās izglītības likumā ir noteikts, ka pamatizglītību var iegūt arī arodskolā, speciālās izglītības iestādē, internātskolā, sociālās vai pedagoģiskās korekcijas izglītības iestādē, vai citā izglītības iestādē, kas īsteno pamatizglītības programmas, kā arī vietās (patversmēs, ārstniecības iestādēs, ieslodzījuma vietās, patvēruma meklētāju izmitināšanas centros u.c.), kurās uzturas personas līdz 18 gadu vecumam. Otrgadniecības jautājums iepriekš minētajos izglītības iestāžu veidos izpētē netika ietverts.

Izglītības iestādes kā pamatizglītības nodrošinātājas pienākums otrgadniecības kontekstā iespējami ātri identificēt mācīšanas, audzināšanas vai citas problēmas, kas veido otrgadniecības risku, sniegt atbalstu skolēnam, lai šos riskus novērstu, kā arī sniegt papildus atbalstu tam skolēnam (otrgadniekam), kurš dažādu iemeslu dēļ nav spējis apgūt pamatizglītības standartā un programmā noteiktās zināšanas, prasmes un kompetences tām paredzētajā laikā. Otrgadniekam nepieciešamais atbalsts sevī ietver jautājumus, kas saistīti ar:

- Pedagoģa profesionālu darbību, otrgadnieka spējām atbilstošu pieeju izglītības programmas īstenošanā.
- Mērķtiecīgi izstrādātu, normatīvajiem aktiem atbilstošu procedūru, kādā notiek izglītojamo atstāšana uz otru gadu tajā pašā klasē, tostarp:
 - ✓ Darbu ar potenciālo un esošo otrgadnieku.
 - ✓ Darbu ar potenciālā un esošā otrgadnieka vecākiem.
 - ✓ Atbalsta personāla izveidi un tā saskaņotas darbības koordinēšanu.
 - ✓ Starpinstitucionālo sadarbību, lai sniegtu atbalstu otrgadniekam un viņa vecākiem.
- Izglītības iestādei pieejamo intelektuālo un materiālo resursu mērķtiecīgu un racionālu izmantošanu.

Minēto jautājumu izvērtēšana un analīze tika ņemta vērā izpētē, aptaujas anketas izstrādē un ziņojuma strukturēšanā.

2. IZPĒTĒ KONSTATĒTAIS

Lai izvērtētu esošo situāciju otrgadniecībā valstī, izpētes laikā analizēti un salīdzināti Centrālās statistikas pārvaldes (turpmāk – CSP) dati un VIIS izglītības iestāžu sniegtā informācija.

Atbilstoši CSP datu bāzē tīmekļa vietnēs^{3,4} norādītajam Latvijā ir darbojušās:

- 2014./2015.mācību gadā – 824 vispārizglītojošās skolas, t.sk. 796 dienas skolas (56 sākumskolas, 326 pamatskolas, 354 vidusskolas, 60 speciālās skolas) un 28 vakara (maiņu) vidusskolas,
- 2015./2016.mācību gadā – 811 vispārizglītojošās skolas, t.sk. 783 dienas skolas (54 sākumskolas, 319 pamatskolas, 350 vidusskolas, 60 speciālās skolas) un 28 vakara (maiņu) vidusskolas.

Minētajās izglītības iestādēs (dienas skolās) pamatizglītības programmās ir mācījušies:

- 2014./2015.mācību gadā – 170609 izglītojamie,
- 2015./2016.mācību gadā – 174390 izglītojamie (skat. 2.tabulu).

Savukārt 28 vakara (maiņu) izglītības iestādēs (skat. CSP datu bāzē^{5,6} norādīto), kas īsteno pamatizglītības programmas neklātienē vai tālmācībā:

- 2014./2015.mācību gadā ir mācījušies 1688 izglītojamie,
- 2015./2016.mācību gadā – 1731 izglītojamais (skat. 2.tabulu).

2.tabula. Izglītojamo skaits un otrgadnieku skaits vispārizglītojošās (dienas) skolās un vakara, vakara (maiņu), neklātienes skolās uz 2014.gada 1.septembri un 2015.gada 1.septembri (CSP dati)

Klase	Vispārizglītojošās (dienas) skolas				Vakara, vakara (maiņu) un neklātienes skolas			
	uz 01.09.2014.		uz 01.09.2015.		uz 01.09.2014.		uz 01.09.2015.	
	Izglītojamo skaits	Otrgadnieku skaits	Izglītojamo skaits	Otrgadnieku skaits	Izglītojamo skaits	Otrgadnieku skaits	Izglītojamo skaits	Otrgadnieku skaits
1.	21751	289	22262	358	24	4	37	5
2.	20176	78	21254	89	27	3	25	4
3.	19481	72	20124	69	26	1	23	0
4.	18496	78	19362	94	9	1	22	1
5.	18770	120	18414	112	31	6	28	6
6.	18478	194	18694	178	44	10	63	15
7.	17949	227	18362	219	224	76	214	60
8.	18246	229	17705	234	438	151	459	141
9.	17262	290	18213	355	845	252	860	249
Kopā	170609	1577	174390	1708	1688	504	1731	481
%	-	0,92%	-	0,98%	-	30,21%	-	27,79%

³ “IZG08. VISPĀRIZGLĪTOJŠĀS DIENAS SKOLAS (mācību gada sākumā)”

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_izgl/IZ0080.px/?rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

⁴ “IZG12. VAKARA (MAIŅU) VISPĀRIZGLĪTOJŠĀS SKOLAS (mācību gada sākumā)”

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_izgl/IZ0120.px/?rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

⁵ IZG09. IZGLĪTOJAMO SKAITS VISPĀRIZGLĪTOJŠĀJĀS DIENAS SKOLĀS PA KLASĒM (mācību gada sākumā)

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_izgl/IZ0090.px/table/tableViewLayout1/?rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

⁶ IZG13. IZGLĪTOJAMO SKAITS VISPĀRIZGLĪTOJŠĀJĀS VAKARA (MAIŅU) SKOLĀS PA KLASĒM (mācību gada sākumā) http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_izgl/IZ0130.px/?rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

Salīdzinot CSP datus ar VIIS⁷ pieejamo informāciju par izglītojamo skaitu, konstatēts, ka tas atšķiras gan kopumā, gan pa mācību gadiem un klašu grupās (skat. 3.tabulu). Kopumā CSP dati uzrāda lielāku izglītojamo skaitu, t.i., attiecīgi par 277 izglītojamiem vairāk uz 2014./2015.mācību gada sākumu un par 207 izglītojamiem vairāk uz 2015./2016.mācību gada sākumu, nekā tas norādīts VIIS.

3.tabula. Izglītojamo skaits vispārizglītojošās (dienas un vakara) skolās uz 2014.gada 1.septembri un 2015.gada 1.septembri atbilstoši CSP un VIIS norādītajām ziņām

Klase	Izglītojamo skaits uz 01.09.2014.		Izglītojamo skaits uz 01.09.2015.	
	CSP dati	VIIS dati	CSP dati	VIIS dati
1.	21775	21717	22299	22252
2.	20203	20156	21279	21247
3.	19507	19485	20147	20117
4.	18505	18474	19384	19364
5.	18801	18785	18442	18430
6.	18522	18503	18757	18736
7.	18173	18155	18576	18554
8.	18684	18676	18164	18152
9.	18107	18049	22299	22252
Kopā:	172277	172000	176121	175914

Izvērtējot minēto kontekstā ar izpētes mērķi un uzdevumiem kopsakarā ar CSP datu bāzē⁸ norādītajām ziņām par otrgadnieku skaitu, secināts, ka:

- 1) Valstī abos mācību gados no izglītojamiem, kuri apguvuši pamatzglītības programmu dienas skolās, nepilns 1% ir bijis otrgadnieku, t.i., attiecīgi 1577 otrgadnieki uz 2014./2015.mācību gada sākumu un 1708 otrgadnieki uz 2015./2016.mācību gada sākumu.
- 2) Satraucoši liels otrgadnieku skaits ir vakara, vakara (maiņu) un neklātienēs skolās, kurās otrgadniecības īpatsvars sastāda attiecīgi 27 – 30%.
- 3) Kopā vispārizglītojošās dienas un vakara skolās ir mācījušies 2014./2015.mācību gadā – 2081 otrgadnieks, kas sastāda 1,21% no kopējā izglītojamo skaita, un 2015./2016.mācību gadā – 2189 otrgadnieki, kas sastāda 1,24% no kopējā izglītojamo skaita.

Izpētes procesā konstatēts, ka MK noteikumu Nr.591 34.punktā ir noteikts: *izglītojamo nepārceļ vispārējās izglītības programmas klasē (...), ja (...) (vērtējums vienā un vairākos mācību priekšmetos neatbilst mācību priekšmeta standartā noteiktajiem sasniedzamajiem rezultātiem vai gada vērtējums ir zemāks par četrām ballēm, vai gada vērtējums nav saņemts)*. Savukārt MK noteikumu Nr.591 32.2. un 32.3. apakšpunktā ir noteikts, ka *izglītojamo pārceļ vispārējās izglītības programmas nākamajā klasē, ja izglītojamais: (...) ir saņēmis ne vairāk kā vienu pēcpārbaudījuma vērtējumu, kas ir zemāks par četrām ballēm (izņemot vispārējās vidējās izglītības programmu 10.–12. klasē); 32.3. ne vairāk kā divos mācību priekšmetos vakara (maiņu) vai neklātienēs (tai skaitā tālmācības) vispārējās vidējās izglītības*

⁷ Skolēnu skaits pa klasēm, <https://viis.lv/Pages/Printouts/Statistics/Default.aspx>

⁸ IZG16. OTRGADNIEKU UN TREŠGADNIEKU SKAITS VISPĀRIZGLĪTOJOŠAJĀS SKOLĀS (mācību gada sākumā), http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_izgl/IZ0160.px/?rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

programmā ir saņēmis gada vērtējumu (izņemot mācību priekšmetus, no kuriem ir atbrīvots), kas ir zemāks par četrām ballēm.

Ievērojot MK noteikumu Nr.591 34.punktā noteikto, ka izglītojamo nepārceļ vispārējās izglītības programmas klasē, ja vērtējums vienā un vairākos mācību priekšmetos neatbilst mācību priekšmeta standartā noteiktajiem sasniedzamajiem rezultātiem vai gada vērtējums ir zemāks par četrām ballēm, vai gada vērtējums nav saņemts, faktiski ir izveidojusies pretruna ar noteikumu 32.2. un 32.3.apakšpunktā noteikto, ka izglītojamo pārceļ vispārējās izglītības programmas nākamajā klasē, ja izglītojamais ir saņēmis ne vairāk kā vienu pēcpārbaudījuma vērtējumu, kas ir zemāks par četrām ballēm..., kā arī nav saprotams nosacījuma „vienā un vairākos mācību priekšmetos” saturs.

Tā kā minētie jautājumi izpētē tika uzdoti arī izglītības iestādēs, kvalitātes dienests 2016.gada 10.marta vēstulē Nr. 1-18.2/31 “Par skaidrojuma sniegšanu” informēja Izglītības un zinātnes ministriju un saņēma atbildes vēstuli “Par skaidrojumu”⁹, kurā cita starpā norādīts:

- “(..) minētie nosacījumi ir izvērtējami kontekstā ar Ministru kabineta 2014.gada 12.augusta noteikumos Nr.468 „Noteikumi par valsts pamatzglītības standartu, pamatzglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatzglītības programmu paraugiem” (turpmāk – MK noteikumi Nr.468) un Ministru kabineta 2013.gada 21.maija noteikumos Nr.281 „Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu, mācību priekšmetu standartiem un izglītības programmu paraugiem” (turpmāk – MK noteikumi Nr.281) noteiktajām prasībām skolēnu mācību sasniegumiem un to vērtēšanai (..),
- (..) noteikumos starp minētajiem izglītojamā pārcelšanas un izglītojamā nepārcelšanas nosacījumiem nav faktiski pastāvoša pretruna, bet ir izglītības iestādes (pedagoģiskās padomes) kompetencē atstāta iespēja izglītojamo, kurš apgūst (vispārējās) pamatzglītības programmu un ne visos mācību priekšmetos ir saņēmis mācību priekšmetu standartos noteiktajiem sasniedzamajiem rezultātiem atbilstošu (pietiekamu) vērtējumu, kā arī ir saņēmis vienu, bet ne vairāk kā vienu, pēcpārbaudījuma vērtējumu, kas ir nepietiekams (zemāks par 4 ballēm), pārcelt vai nepārcelt nākamajā klasē (..).
- (..) Izglītības iestādes kompetencē ir atstāta iespēja izglītojamo, kurš apgūst vispārējās vidējās izglītības programmu vakara (maiņu) vai neklātienes (tai skaitā tālmācības) programmā un ne visos mācību priekšmetos ir saņēmis mācību priekšmetu standartos noteiktajiem sasniedzamajiem rezultātiem atbilstošu (pietiekamu) vērtējumu, kā arī ir saņēmis vienu vai divus, bet ne vairāk kā divus gada vērtējumus, kas ir zemāki par 4 ballēm, pārcelt vai nepārcelt nākamajā klasē atbilstoši pedagoģiskās padomes vērtējumam (izvērtējot situāciju, kad vērtējums vienā un vairākos mācību priekšmetos neatbilst mācību priekšmeta standartā noteiktajiem sasniedzamajiem rezultātiem vai gada vērtējums ir zemāks par četrām ballēm, vai gada vērtējums nav saņemts, izvērtējot izglītojamā mācību sasniegumu attīstības dinamiku, izglītojamā vispārējo attīstību, kavējumu daudzumu (kavējumu dēļ nav iespējams novērtēt izglītojamā mācību sasniegumus semestrī vai gadā), nosakot izglītojamā mācību sasniegumu prognozi nākamajam mācību gadam) un ieteikumam.
- (..) nosacījums „vienā un vairākos mācību priekšmetos” ir saprotams kā nosacījums divām noteikumu 34.punktā paredzētām situācijām, tas ir,

⁹ Kvalitātes dienestā saņemta un reģistrēta 2016.gada 4.aprīlī un reģistrēta ar Nr.01-21e/1279.

situācijai, kad izglītojamajam vienā mācību priekšmetā ir standarta prasībām neatbilstošs (nepietiekams) vērtējums un situācijai, kad izglītojamajam vairāk kā vienā mācību priekšmetā ir standarta prasībām neatbilstošs (nepietiekams) vērtējums.”

faktiski apliecinot, ka minētais regulējums ir interpretējams daudzveidīgi, līdz ar to būtu pilnveidojams.

Izpētes laikā iegūti dati un salīdzināts otrgadnieku skaits kā atskaites punktu ņemot izglītības iestāžu iesniegto atskaišu datus VIIS uz 2014./2015.mācību gada un 2015./2016.mācību gada sākumu, t.i., uz 2014.gada 1.septembri un 2015.gada 1.septembri.

OTRGADNIECĪBAS IEMESLI

Izpētes laikā izglītības iestādēm tika lūgts minēt galvenos otrgadniecības iemeslus un sakārtot tos prioritārā secībā. Iegūti šādi rezultāti.

- Otrgadniecības iemesli vecumposmā no 1. līdz 4.klasei
 - Vāja vispārējā sagatavotība skolai, vecāku nevēlēšanās un neprasme iesaistīties sava bērna audzināšanā un izglītošanā.
 - Vāja lasītprasme un nespēja ilgstoši koncentrēties viena veida darbībai, grūtības sagādā kā teksta lasīšana, tā uztvere klausoties.
 - Bērnu sliktais veselības stāvoklis, skolas nav informētas par bērna patieso veselības stāvokli. Tādas diagnozes kā slēpta šizofrēnija, disleksija, disgrāfija u.c. tiek konstatētas novēloti, kas savukārt kavē savlaicīgu atbilstošas izglītības programmas / izglītības iestādes izvēli.
 - Vecāku emocionālais stāvoklis, nabadzība, bezdarbs.
 - Aizbildņu (radnieku, vecvecāku beztiesiskums) – arī attiecībā uz spējam atbilstošas izglītības programmas izvēli.
 - Vecāki ārzemēs – bērnus audzina vecvecāki ar nereti ļoti ierobežotiem finansiāliem līdzekļiem.
 - Arvien vairāk bērnu ar jauktiem uzvedības traucējumiem, kuriem nevajadzētu mācīties vispārizglītojošā programmā kopā ar pārējiem.
 - Ne visai veiksmīga sadarbība ar ģimenes ārstiem; vecāku lūgti, ārsti sniedz nepilnīgu informāciju un attur no speciālo programmu izvēles.
- Otrgadniecības iemesli vecumposmā no 5. līdz 9.klasei
 - Skolas neapmeklēšana un sociālās problēmas ģimenē (kā pirmais prioritārais iemesls minēts 46 gadījumos).
 - Nemācīšanās, mācību motivācijas trūkums, argumentācija – “(..) *pēc gada pārceļš tāpat (..)*” (kā pirmā prioritāte minēta 16, gadījumos, kā otrā – 42 gadījumos).
 - Mācīšanās grūtības, nespēja uztvert un izprast mācību vielu. Spēju neatbilstība izvēlētajai izglītības programmai (visbiežāk minēta kā otrā un trešā prioritāte).
 - Vecāku vienaldzība, sociāli nelabvēlīgas un šķirtas ģimenes. Bērns “migrē” no viena vecāka pie otra.
 - Uzmanības deficīts – otrgadnieks mācās pagarinātā gada un konsultāciju laikā, taču nedara to mācību stundās mācību gada laikā.
 - Uzvedības problēmas. Konflikti ar klases biedriem.
 - Bērni ir pārslogoti ar ārpus skolas dzīvi (mākslas, sporta, mūzikas skolas).
 - Sākumskola kā relatīvi saudzējoša mācību vide, kas nosacīti trenē tikai mehānisko atmiņu, taču neveido izpratni un neattīsta loģisko domāšanu.

• Otrgadniecības iemesli vakarskolās un vakara (maiņu) vidusskolās

Kopumā:

- Vājas priekšzināšanas un vispārīzglītojošo skolu atbildības trūkums. Izglītojamais uz vakarskolu atnāk mācību gada noslēgumā (aprīlī, martā), kad apgūt iekavēto līdz mācību gada beigām vairs nav iespējams (minēts kā pirmā un otrā prioritāte 10 skolās no 13).
- Atkarību izraisošo vielu (alkohols, narkotikas) un moderno tehnoloģiju (daturs, mobilais telefons) pārmērīga lietošana – pirmajā trijniekā visās 13 izglītības iestādēs.
- Emocionāla rakstura problēmas. Neticība savām spējām. Konflikti ar pedagogiem iepriekšējās izglītības iestādēs. Piemēram, skolā Nr.27 – nonākot 7.klasē, izglītojamais ir jau nomainījis 11 izglītības iestādes.
- Klaiņošana, vecāku bezspēcība – nespēja nodrošināt bērnu skolas apmeklējumu (kā viens no iemesliem minēts visās skolās).
- Likumpārkāpumi.
- Uzraudzības trūkums bērnu nama bērniem laikā, kad tiem būtu jāatrodas izglītības iestādē.
- Nepietiekoša mācību motivācija ieslodzījuma vietās – ne skola, ne pedagogs nav tiesīgi un nevar ietekmēt to, lai ieslodzītais ierastos uz mācību stundām, kas attiecīgi ir pamats otrgadniecībai pēc soda izciešanas.
- Tiek atrasts darbs, bieži vien nelikumīgi, un mācības pārtrauktas.

Pa reģioniem:

- Nacionālās īpatnības, piemēram, romu tautības izglītojamie Kurzemē (skola Nr.28, Nr.29, Nr.30, Nr.50, Nr.55) un Zemgalē (skola Nr.16, Nr.19).
- Nabadzība, bezdarbs mazpilsētās un laukos Kurzemē (skola Nr.28, Nr.29, Nr.30, Nr.55), Latgalē (skola Nr.59, Nr.61, Nr.65).
- Vecāku faktiskā un reizēm uzspēlētā aizņemtība, ar ko nereti tiek maskēta neprasme un nevēlēšanās iesaistīties bērnu izglītošanā (Rīga un republikas nozīmes pilsētu skolas).

Visām minētajām izglītojamo grupām ir arī šādi otrgadniecības iemesli:

- Sociāli ekonomiskie apstākļi, vecāku un bērnu vienaldzība ne tikai pret izglītības ieguvu, bet arī norisēm sabiedrībā kopumā.
- Mācību motivācijas trūkums.
- Izglītības prestiža visai nestabilais stāvoklis; situācijas “no dzīves”, kas rāda, ka indivīda izglītības līmenis ne vienmēr saistīts ar viņa dzīves līmeni un labklājību.
- Problēmas šķirto vecāku ģimenēs. Bērni pārmaiņus dzīvo pie viena vai otra no vecākiem.
- Pēkšņa izbraukšana uz ārzemēm – gan vecāki vai viens no vecākiem, gan vecāki kopā ar bērniem, skolu par to nebrīdinot.
- Adopcija uz ārzemēm – bērnam tiek mainīts vārds un uzvārds, izglītības iestādei viņu atrast ir praktiski neiespējami. Adoptētie bērni paliek skolu izglītojamo sarakstos un netiek atskaitīti.
- Audžu ģimenes bieži nav informētas par bērna patieso veselības stāvokli.
- Novēloti tiek kārtota dokumentu iesniegšana pedagogiski medicīniskai komisijai.

Lai noskaidrotu, vai un cik otrgadnieku ir konkrētajā izglītības iestādē, aptaujas anketā tika ietverts jautājums:

- *Vai izglītības iestādē ir izglītojamie, kas pamatizglītības programmu vienā un tajā pašā klasē apgūst (ir apguvuši) divus gadus pēc kārtas?*

Apkopojot atbildes uz minēto jautājumu, noskaidrota

Situācija vispārizglītojošās (dienas) skolās.

Izvērtējot izpētē iesaistīto ģimnāziju, vispārizglītojošo vidusskolu un pamatskolu, kas īsteno pamatizglītības programmas, sniegtās **ziņas par otrgadnieku skaitu** kopsakarā ar VIIS atskaitēs norādīto (skat. 4.tabulu), konstatēts, ka:

- Minētajās izglītības iestādēs otrgadnieku skaits kopumā nav būtiski mainījies divu mācību gadu garumā, t.i.,
 - ✓ 312 otrgadnieki uz 2014.gada 1.septembri un 298 otrgadnieki uz 2015.gada 1.septembri – atbilstoši izpētē uzrādītajam;
 - ✓ 283 otrgadnieki uz 2014.gada 1.septembri un 289 otrgadnieki uz 2015.gada 1.septembri – atbilstoši VIIS atskaitēs norādītajam.
- Tikai 12 gadījumos (21%) no kopskaitā 57 skolām 2 mācību gadu laikā neatšķiras izglītības iestādes norādītais otrgadnieku skaits no izglītības iestādes sniegtās informācijas VIIS atskaitēs. Pamatā tās ir izglītības iestādes ar nelielu izglītojamo, tostarp nelielu otrgadnieku, skaitu.
- Nebūtiskas atšķirības (vai atšķirības tikai vienā mācību gadā) izglītības iestādes norādītajā otrgadnieku skaitā vērojamas 16 gadījumos (28%), kas savukārt ļauj secināt, ka vismaz puse vispārizglītojošo vidusskolu, pamatskolu un ģimnāziju izpētē ir norādījušas otrgadnieku skaitu, kas būtiski atšķiras no VIIS atskaitēs norādītā.
- Lielāks otrgadnieku skaits ir izpētē iesaistītajās Rīgas, Zemgales un Kurzemes plānošanas reģionu skolās, mazāks – Vidzemes un Latgales plānošanas reģionu skolās.
- Kopumā izpētes laikā izglītības iestādes (jo īpaši Rīgas un Zemgales skolas) ir norādījušas lielāku otrgadnieku skaitu nekā tas pieejams VIIS atskaišu datos, Vidzemes un Kurzemes skolās dati būtiski neatšķiras, savukārt Latgales skolu izpētē norādītais otrgadnieku skaits abos mācību gados ir mazāks nekā VIIS atskaitēs uzrādītais.

4.tabula. Otrgadnieku skaits izpētē iesaistītajās vispārizglītojošās vidusskolās, pamatskolās un ģimnāzijās

Izglītības iestādes kods*	Izglītības iestādes veids / reģions	Otrgadnieku skaits uz 01.09.2014.		Otrgadnieku skaits uz 01.09.2015.	
		VIIS atskaite	Izpētē norādītais	VIIS atskaite	Izpētē norādītais
1	Rīgas vsk.	6	3	1	1
2	Rīgas pmsk.	5	1	6	3
5	Rīgas vsk.	17	17	14	15
6	Rīgas vsk.	12	15	10	9
7	Rīgas vsk.	2	3	5	6
8	Rīgas vsk.	1	0	1	4
9	Rīgas vsk.	2	3	1	2
10	Rīgas pmsk.	2	3	2	4
11	Rīgas ģimn.	9	34	2	19

12	Rīgas ģimn.	10	1	9	8
13	Rīgas vsk.	5	5	11	11
14	Rīgas vsk.	4	6	6	6
15	Rīgas vsk.	0	0	2	2
	RĪGA	75	91	70	90
18	Zemgales pmsk.	9	8	13	7
19	Zemgales sāsk.	7	10	12	13
53	Zemgales vsk.	11	12	7	18
54	Zemgales vsk.	11	8	4	11
31	Zemgales vsk.	9	5	10	6
32	Zemgales vsk.	2	2	2	2
33	Zemgales pmsk.	2	5	5	6
34	Zemgales vsk.	16	15	9	1
35	Zemgales vsk.	3	7	3	10
	ZEMGALE	70	80	65	74
36	Vidzemes vsk.	5	6	5	6
37	Vidzemes pmsk.	6	5	3	2
38	Vidzemes pmsk.	4	1	8	7
39	Vidzemes pmsk.	2	2	1	1
40	Vidzemes pmsk.	6	10	11	14
41	Vidzemes vsk.	5	9	4	4
42	Vidzemes vsk.	3	5	2	2
44	Vidzemes pmsk.	3	7	10	14
45	Vidzemes pmsk.	2	0	4	1
46	Vidzemes ģimn.	2	1	2	1
47	Vidzemes pmsk.	1	0	1	1
48	Vidzemes pmsk.	1	1	0	4
49	Vidzemes pmsk.	1	0	6	4
	VIDZEME	41	47	57	51
21	Kurzemes vsk.	9	4	2	6
22	Kurzemes vsk.	7	3	6	6
23	Kurzemes vsk.	6	2	4	6
51	Kurzemes pmsk.	2	2	3	3
52	Kurzemes vsk.	2	1	4	5
56	Kurzemes pmsk.	11	15	3	7
57	Kurzemes pmsk.	10	18	13	6
29	Kurzemes vsk.	13	15	19	18
30	Kurzemes pmsk.	8	7	5	7
	KURZEME	68	67	59	64
25	Latgales vsk.	0	0	0	0
26	Latgales vsk.	0	0	0	0
27	Latgales ģimn.	2	1	5	0
58	Latgales vsk.	17	15	13	13
60	Latgales pmsk.	1	0	4	4
61	Latgales pmsk.	0	1	3	3
63	Latgales vsk.	0	0	1	1
64	Latgales vsk.	1	1	2	2
66	Latgales vsk.	0	2	3	3
67	Latgales pmsk.	0	0	1	1
68	Latgales pmsk.	3	1	2	1
69	Latgales vsk.	2	5	17	11
70	Latgales vsk.	3	1	5	3

	Latgale	29	27	38	19
	KOPĀ	283	312	289	298

Apzīmējumi un paskaidrojumi:

*) Izglītības iestādes kods – kārtas skaitlis (numurs), ar kādu attiecīgā izglītības iestāde iekļauta izpētē un ziņojumā.

“vsk.” – vidusskola; “pmsk.” – pamatskola; “ģimn.” – ģimnāzija; “sāksk.” – sākumskola.

Situācija vakara (maiņu), vakara un neklātienes vidusskolās

Vakarskola piedāvā izglītību iegūt:

- Personām, kuras pārsniegušas obligātās izglītības vecumu. Tā ir iespēja iegūt izglītību, neizjūtot diskomfortu sava vecuma dēļ.
- Personām, kuras bijušas spiestas pārtraukt izglītības iegūvi (piemēram, jaunās māmiņas).
- Personām, kuras atrodas ieslodzījuma vietās.
- Personām, kuras mācās pēc individuāla plāna, kurām ir atšķirīgs mācīšanās temps.
- Personām (sportisti, mūziķi, modeļu biznesā iesaistītie), kuru ikdiena saistīta ar piespiedu pārtraukumiem mācību procesā un zināšanu apguvi pēc individuāla plāna.

Kaut arī vakara (maiņu), vakara, neklātienes un tālmācības vidusskolas sastādīja nepilnu piekto daļu (18,6%) no izpētē iesaistīto izglītības iestāžu skaita, otrgadnieku skaits tajās ir lielāks nekā pārējās izpētē iesaistītajās izglītības iestādēs kopā. Izvērtējot minēto skolu sniegtās ziņas kopsakarā ar VIIS atskaitēs norādīto (skat. 5.tabulu), konstatēts, ka:

- 2 mācību gadu garumā ir būtiski palielinājies otrgadnieku skaits izpētē iesaistītajās vakara (maiņu) un neklātienes vidusskolās, kas īsteno pamatizglītības programmas, t.i.,
 - ✓ 159 otrgadnieki uz 2014.gada 1.septembri un 190 otrgadnieki uz 2015.gada 1.septembri – atbilstoši izpētē norādītajam;
 - ✓ 354 otrgadnieki uz 2014.gada 1.septembri un 419 otrgadnieki uz 2015.gada 1.septembri – atbilstoši VIIS atskaitēs norādītajam.
- Skaitliskā ziņā vairāk otrgadnieku ir Rīgas (skola Nr.4 – tālmācības vidusskola Rīgā), Zemgales un Kurzemes skolās, mazāk Latgales skolās.
- Tikai dažās izglītības iestādēs (skolas Nr.3, Nr.24, Nr.43, Nr.59, un Nr.65) būtiski neatšķiras izpētē norādītais otrgadnieku skaits no izglītības iestādes sniegtās informācijas VIIS atskaitēs.
- Vairākos gadījumos būtiski atšķiras izglītības iestādes izpētē sniegtās ziņas no VIIS atskaitēs uzrādītajām. Praktiski visos gadījumos, izņemot vienu (skola Nr.61), izpētē konstatēts mazāks otrgadnieku skaits nekā VIIS atskaitēs norādītais.
- Vidēji VIIS atskaitēs tiek uzrādīts divas reizes lielāks otrgadnieku skaits nekā tas konstatēts izpētes laikā izglītības iestādēs, taču atsevišķas izglītības iestādes (skolas Nr.4, Nr.28 un Nr.50) VIIS atskaitēs norāda 8-10 reizes lielāku otrgadnieku skaitu nekā izpētes laikā.
- Atbilstoši minēto izglītības iestāžu skaidrojumam atšķirības varētu veidoties tādēļ, ka atskaitēs tiek uzrādīti arī otrgadnieki, kuri apgūst pamatizglītības programmu, ir sasnieguši 18 gadu vecumu, bet uz atskaites iesniegšanas dienu nav atskaitīti no izglītības iestādes izglītojamo skaita.

5.tabula. Otrgadnieku skaits izpētē iesaistītajās vakara (maiņu), vakara, neklātienes un tālmācības vidusskolās

Izglītības iestādes kods	Izglītības iestādes veids / reģions	Otrgadnieku skaits uz 01.09.2014.		Otrgadnieku skaits uz 01.09.2015.	
		VIIŠ atskaite	Izpētē norādītais	VIIŠ atskaite	Izpētē norādītais
3	Rīgas vak.m.vsk.	14	14	16	17
4	Rīgas tālm.vsk.	54	13	153*	16
16	Zemgales vak.m.vsk.	41	25	11	34
17	Zemgales nekl.vsk.	23	5	7	4
43	Vidzemes vak.m.vsk.	4	2	2	0
20	Kurzemes vak.m.vsk.	19	10	50	43
28	Kurzemes vak.vsk.	67	17	79*	9
50	Kurzemes vak.nekl.vsk.	47	5	53*	9
55	Kurzemes vak.nekl.vsk.	49	28	12	12
24	Latgales vak.vsk.	6	7	4	5
59	Latgales vak.vsk.	14	10	11	11
61	Latgales vak.vsk.	0	7	0	15
65	Latgales vak.m.nekl.vsk.	16	16	21	15
	KOPĀ:	354	159	419	190

Apzīmējumi: “vak.m.vsk.” – vakara (maiņu) vidusskola; “tālm.vsk.” – tālmācības vidusskola; “nekl.vsk.” – neklātienes vidusskola; “vak.nekl.vsk” – vakara neklātienes vidusskola; “vak.m.nekl.vsk.” – vakara maiņu un neklātienes vidusskola.

*) otrgadnieku skaitā ietverti izglītojamie, kuri sasnieguši 18 gadu vecumu, bet nav atskaitīti no izglītības iestādes izglītojamo skaita.

– Skola Nr.16 (neklātienes vidusskola Zemgalē)

- ✓ *“Otrgadnieki – katru mācību gadu (8.-9.kl.) ir meitenes, kas grūtniecības stāvoklī pārnākušas no vispārizglītojošām skolām un gadu atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā, pēc tam mācības tiek atsāktas, tomēr ne vienmēr tās izdodas savienot ar ģimenes dzīvi. Vienlaikus ir arī pozitīvie piemēri, kad pēc gada vai diviem pamatizglītība tiek iegūta.*
- ✓ *Pārsvarā visi otrgadnieki ir romu tautības, kas nav motivēti mācīties. Skolā iestājušies ar mērķi tikai iemācīties lasīt un rakstīt. Pēc 7.klases beigšanas, izglītības programmas apguvi pārtrauc, tādējādi automātiski kļūstot par otrgadniekiem, jo tiek atskaitīti pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas.*
- ✓ *Atsevišķi romu tautības pārstāvji arī 3.-4.-5.klasē iestājas kā analfabēti, tātad faktiski nav spējīgi apgūt izglītības programmu tādā apjomā, kā to prasa mācību priekšmetu standarti.*
- ✓ *58% skolēnu ir daudz vecāki par atbilstošo izglītošanās vecumu, 2.-9.klasēs mācās skolēni vecumā no 12 līdz 42 gadiem, (..) vidējais izglītojamo vecums ir 21 gads.”*

– Skola Nr.28 (vakara vidusskola Kurzemē)

- ✓ *“Romu tautības bērni nav apmeklējuši no piecu gadu vecuma bērnu obligāto sagatavošanos pamatizglītības ieguvei, tādējādi nav gatavi skolai. Neprot runāt latviski. Problēmas romu savstarpējā komunikācijā, jo nav pamata romu valodas, tās ir samiksētas, nav rakstības un lasāmā (grāmatu) romu valodā. Vecāku zemais intelektuālais līmenis, primitīvas prasības, izglītošanās nav prioritāte, nav virzītāju romu vidū, kuri motivētu mācīties.*

- ✓ *Neinformē par skolas neapmeklēšanas iemesliem: te nāk / nenāk uz skolu, (..) maina telefona numurus un sazināties praktiski nav iespējams, nav vēlēšanās kaut ko mainīt. Vecāki neatbalsta skolu – neved pie psihologa.*
 - ✓ *Ietekmē bezdarbs, klaiņošana.”*
- Skola Nr.43 (vakara (maiņu) vidusskola Vidzemē)
- ✓ *“Kopumā izglītojamo skaits, kuri apgūst pamatizglītību ir neliels, pamatā tās ir pedagoģiskās korekcijas (arī mazākumtautību) pamatizglītības programmas.*
 - ✓ *Otrgadniecības iemesls – mācīšanās grūtības, uz vispārējā skolēnu skaita samazināšanās fona mazpilsētā katrs skolēns ir vērtība, tādēļ pārnācēju no vispārīzglītojošām skolām ir maz”.*
- Skola Nr.59 (vakara vidusskola Latgalē)
- ✓ *“Pamatizglītības programmu apgūst skolēni, kuri ir pārauguši vienaudžus un viņiem ir bijušas mācību problēmas gan dienas skolā, paliekot uz otru gadu, gan pārejot uz vakarskolu. Vairāki skolēni ir likumpārkāpēji.*
 - ✓ *Skola sastopas ar problēmu, ka skolēni no citām skolām atnāk mācību gada otrajā semestrī ar daudzām nesekmīgām atzīmēm un nespēj tās tik īsā laikā uzlabot.*
 - ✓ *Skolā mācās daudz jauno māmiņu, kuras pēc bērna piedzimšanas nevar savienot mācības ar bērnu audzināšanu.*
 - ✓ *Skola realizē pedagoģiskās korekcijas pamatizglītības programmu, kas ir vienīgā novadā, tādēļ no dienas skolām atnāk skolēni ar mācību problēmām, otrgadniecība ir nepieciešama, lai atkārtotu un kaut cik apgūtu mācību vielu.”*
- Skola Nr.65 (vakara vidusskola Latgalē)
- ✓ *“Izglītības iestādē proporcionāli ir daudz romu tautības izglītojamo, kuri agri dibina ģimenes, līdz ar to dažādu iemeslu dēļ mācības uzsāk, bet neturpina.”*

Biežāk sastopamā kārtība, kādā izglītojamais nokļūst vakarskolā – pašvaldības psihologs pēc personas izpētes un konsultācijām iesaka izglītības iestādes maiņu – seko risinājums iestāties vakarskolā. Savukārt tie, kuriem zināšanu apguve neveicas arī vakarskolā, atsevišķos gadījumos izvēlas izglītību turpināt tālmācībā.

Situācija izglītības iestādēs, kas īsteno pamatizglītību tālmācībā

Salīdzinoši neliels izglītības iestāžu skaits (kopskaitā 3) no izpētē iekļautajām, kas īsteno pamatizglītības programmas, tās īsteno arī tālmācībā. Skolas to pozicionē kā iespēju iegūt zināšanas izglītojamiem, kuri šobrīd atrodas ārzemēs un nākotnē kopā ar vecākiem plāno atgriezties Latvijā.

Kā atzīst tālmācības programmas īstenoņi – skolu pedagogi, *“(..) Tālmācība vienlaikus ir arī dārgs, laik- un darbietilpīgs process, jo daudzi vecāki joprojām izmanto mobilos un pasta sakarus, (..) Tikai atsevišķos gadījumos tas ir darbs ar ļoti talantīgiem jauniešiem (skolā garlaicīgi) un ārpusstundu aktivitātēs noslogotiem bērniem (sportisti, mūziķi, modeļu biznesā iesaistītie)”.*

- Skola Nr.4 (tālmācības vidusskola Rīgā)
- ✓ *2014./2015.mācību gadā atbilstoši VIIS atskaitē norādītajam (skat. 5.tabulu), pamatizglītības pakāpē skolā ir 136 otrgadnieki. Kā faktisko otrgadnieku*

skaitu obligātajā izglītības vecumā, izglītības iestāde izpētē norāda 8,5 reizes mazāku otrgadnieku skaitu (16 otrgadnieki uz 01.09.2015.).

- ✓ Otrgadniecības iemesli: “(..) savlaicīgi nenokārtoti pārbaudes darbi mācību priekšmetos, liels pārtraukums mācībās; liels izglītojamo īpatsvars, kuri pārsnieguši noteikto izglītības vecumu (..)”.
- ✓ Nav atbalstāma skolas “prakse” neatskaitīt pilngadīgus izglītojamus, kas faktiski nemācās. Tas veido nekorektu priekšstatu par faktisko otrgadnieku skaitu un situāciju otrgadniecībā.

– Skola Nr.17 (neklātienē vidusskola Zemgalē)

- ✓ “Īsteno pamatizglītību gan neklātienē, gan tālmācībā, tālmācībā otrgadnieku nav. Lielu faktiskās otrgadniecības daļu veido uz ārzemēm izbraukušie, vieta skolā jāsaglabā gadu. Izglītojamais vienlaikus “mācās” 2 izglītības iestādēs (piem., Īrijā un Latvijā)”.

Ņemot vērā visās skolu grupās konstatēto, **secināts, ka:**

- 1) Skolēnu atstāšanu uz otru gadu 1.klasē nepieciešamības gadījumā atbalsta lielākā daļa (70%) vispārīzglītojošo skolu, īpaši gadījumos, ja bērns nav sagatavots pamatizglītības ieguves uzsākšanai. Tomēr otrgadniecība šajā gadījumā ne vienmēr ir efektīva (ja netiek atrisinātas konstatētās problēmas un nav pietiekams nepieciešamais atbalsts).
- 2) Mazākais otrgadnieku skaits visās skolu grupās ir 2., 3. un 4.klasē, kas, tostarp, skaidrojams ar standartā noteikto aprakstošo vērtēšanas kārtību.
- 3) Otrgadnieku skaits pieaug 5.un 6.klasē, palielinoties mācību priekšmetu skaitam un pārejot uz vērtēšanu ballēs, kā arī mainot mācību sistēmu.
- 4) Lielākais otrgadnieku skaits visās skolu grupās ir 7.-9.klašu grupā (76% visu otrgadnieku).
- 5) Atsevišķos gadījumos otrgadniecība tiek izmantota kā sods vai kā skolēna ietekmēšanas līdzeklis, kas ne vienmēr sasniedz pozitīvo efektu.
- 6) Vakara un vakara (maiņu) skolās vidēji tikai 14 – 20% otrgadnieku ir atbilstošajā (pamatizglītības) vecumā.
- 7) Praktiski visās vakara (maiņu) skolās ap 70% izglītojamo 7.-9.klašu posmā iestājas ar otrgadniecības pieredzi un turpmāk veido lielāko faktisko otrgadnieku skaitu.
- 8) Situācija otrgadniecībā bieži vien sasniedz pretēju efektu gaidītajam. Realitātē šādi skolēni nākamajā gadā skolu neapmeklē vispār un tiek pārcelti uz nākamo klasi ar sliktākiem mācību sasniegumiem (zināšanām), nekā tie ir bijuši iepriekšējā reizē.

Lai noskaidrotu, kā notiek izglītojamo atstāšana uz otro gadu, aptaujas anketā tika ietverts jautājums:

- ***Kāda ir izglītības iestādes īstenotā prakse (procedūra), kādā notiek izglītojamo atstāšana uz otru gadu tajā pašā klasē?***

Apkopojot atbildes uz minēto jautājumu, noskaidrots, ka:

Kopumā izglītojamo pārceļšana un atstāšana uz otru gadu notiek atbilstoši MK noteikumos Nr.591 (iepriekš MK noteikumos Nr.149) noteiktajām prasībām, t.i., mācību gada beigās izglītojamiem, kuri saņēmuši nepietiekamu vērtējumu vairāk kā vienā mācību priekšmetā, ar direktora rīkojumu tiek noteikts pagarinātais mācību gads un pēcpārbaudījumi. Visbiežāk tā ir viena nedēļa mācību gada beigās (jūnijā) un viena nedēļa pirms nākošā mācību gada sākuma (augustā). Atbilstoši pēcpārbaudījumu

rezultātiem pēc pagarinātā mācību gada pedagoģiskās padomes sēdē tiek pieņemts lēmums un izdots direktora rīkojums par izglītojamā pārceļšanu nākamajā klasē vai atstāšanu uz otru gadu, nosakot papildu mācību pasākumus priekšmetos, kuros saņemts nepietiekams vērtējums. Ar rīkojumu saturu tiek iepazīstināti nepilngadīgo izglītojamo vecāki. Mācību rezultātu vērtēšana, analīze, vērošana dinamikā notiek visu mācību gadu.

Atsevišķos gadījumos – situācijās, kad izglītojamais nav apmeklējis skolu vai atradies ārzemēs, izpētes laikā tika konstatētas situācijas (skolas Nr.16, Nr.20, Nr.24, Nr.28, Nr.30, Nr.56, Nr.65), kad izglītības iestāde skolēnu atstājusi vienā un tajā pašā klasē vairākus gadus pēc kārtas (pa 1 gadījumam 2 dienas skolās un kopskaitā 26 gadījumos vakarskolās). Apzinoties, ka pārkāpj tiesisko regulējumu, izglītības iestādes savu rīcību pamato ar:

- ✓ ētiskiem apsvērumiem attiecībā pret pārējiem izglītojamiem;
- ✓ neapgūto pamatizglītības programmu kopumā;
- ✓ konkrētai klasei neatbilstošām zināšanām mācību priekšmetos.

Tādējādi, pašsaprotamas, jo īpaši vakarskolās, veidojas situācijas, kad izglītojamais, sasniedzot 18 gadu vecumu, tiek atskaitīts no izglītības iestādes un saņem liecību par tās klases beigšanu, kurā patiesībā mācījies.

Turpinājumā minēti atsevišķi pozitīvās prakses piemēri (atbilstoši izglītības iestāžu aptaujas anketās norādītajam), kas kopumā raksturo lielākajā daļā vispārējās izglītības iestāžu (vispārīzglītojošo pamatskolu un vidusskolu) novēroto:

– Skola Nr.59 (Latgales vakarskola)

- ✓ *“Skolēniem mācību priekšmetos, kuros mācību sasniegumu vērtējums neatbilst mācību priekšmeta standartā noteiktajiem sasniedzamajiem rezultātiem un vērtējums ir zemāks par četrām ballēm vai arī gada vērtējums vispār nav saņemts, tiek nodrošinātas papildus konsultācijas un pēcpārbaudījumi.*
- ✓ *Nesekmīgo skolēnu mācību rezultātus vispirms analizē un izskata mācību priekšmetu metodiskā komija, pedagoģiskā padome, un to apstiprina skolas direktors.*
- ✓ *Gada pagarinājumā konsultāciju skaits nedēļā ir noteikts atbilstoši mācību stundu skaitam nedēļā konkrētajā mācību priekšmetā. Konsultācijas notiek divas nedēļas. Par konsultāciju sarakstu skola savlaicīgi informē izglītojamo un vecākus. Pēc konsultācijām notiek pēcpārbaudījumi, kas ir jānokārto ne vēlāk kā līdz nākamā mācību gada sākumam. Skolēns, kurš nenokārto pēcpārbaudījumu, ar direktora rīkojumu tiek atstāts otro gadu tajā pašā klasē.”*

– Skola Nr.58 (Latgales vidusskola)

- ✓ *Ir jābūt precīzai diagnozei – kur ir problēma? Katram bērnam ir ļoti konkrēta situācija, kāpēc nav sasniegti pietiekami rezultāti. Piemēram, savulaik „ielaistas” lasītprasmes problēmas. Bieži nesekmības cēlonis ir konflikts ar skolotāju, nereti problēma ir savstarpējā komunikācijā, ir jābūt nopietnai sadarbībai skolotāju starpā, (..) konstruktīvs spēks ir klases audzinātājs, viens no būtiskākajiem jautājumiem – savlaicīga un precīza mācīšanās grūtību diagnostika un sniedzamais nepieciešamais atbalsts.”*

- Skola Nr.41 (Vidzemes vidusskola)
 - ✓ *“Pedagoģiskās padomes sēdes notiek 2 reizes semestrī, kur klašu audzinātāji ziņo par izglītojamo mācību sasniegumiem. Nesekmīgo izglītojamo vecāki par nesekmību tiek informēti rakstiski (tiek sūtītas ierakstītas vēstules pa pastu un e-pasta vēstules). Iesaistās atbalsta personāls (psihologs, logopēds, pašvaldības psihologs), kopīgi tiek lemts par turpmāko rīcību. Katram skolēnam, kuram ir problēmas mācībās, izstrādā individuālo plānu. Sociālais pedagogs sadarbībā ar klases audzinātāju par plāna īstenošanas kārtību informē potenciālā otrgadnieka vecākus. Tiek nozīmēts pagarinātais mācību gads 2 nedēļas jūnijā un konsultācijas, pēc konsultācijām – pēcpārbaudījumi, kas tiek protokolēti / dokumentēti. Seko pedagoģiskās padomes sēde augustā, kas pieņem lēmumu par pārcelšanu vai atstāšanu, pēc tās direktora rīkojums”.*

- Skola Nr.2 (Rīgas pamatskola)
 - ✓ *“Skolā ir noteikta kārtība, kādā izglītības iestādes vadība pārrauga mācību procesu, sniedz atbalstu esošiem un potenciālajiem otrgadniekiem, organizē kontroli par pieņemto lēmumu (apņemšanos) izpildi.*
 - ✓ *Katru pirmdien notiek pedagoģu (klašu audzinātāju un mācību priekšmetu skolotāju) informatīvās sanāksmes, kurās tiek izrunātas aktualitātes un sniegta informācija par skolēnu sekmēm, uzvedību, mācību kavējumiem, paredzēti pasākumi situācijas novēršanai, piemēram, individuālo plānu sastādīšanas nepieciešamība skolēniem ar mācību un uzvedības traucējumiem, veicamo izpēti, atbalsta pasākumu nodrošināšanu. Sanāksmes tiek protokolētas. Sanāksmēs piedalās sociālais pedagogs, speciālais pedagogs, kuri seko līdz izglītojamo sekmēm un kavējumiem.*
 - ✓ *Lai veicinātu un uzlabotu skolēnu lasītprasmi, skolā divas reizes gadā notiek lasīšanas stunda, kad lasa visi, arī tehniskie darbinieki (dežuranti, apkopējas, policists, garderobiste...). Visi lasa līdz pieņemto grāmatu, pēc tam sniedz atbildes atbilstoši vecumam uz skolotāju uzdotajiem jautājumiem.”*

- Skola Nr.35 (Zemgales vidusskola)
 - ✓ *“Skolā ik gadu tiek izstrādāts apjomīgs dokuments (~ 30 lpp) “Skolas vadības ziņojums”, kuru vecāku dienās saņem ikviens vecāks (skolā 710 izglītojamo). Ziņojumā ietverta informācija par 1) mācību darba aktivitātēm un skolēnu mācību sasniegumiem, 2) sadarbības pasākumiem skolas personāla vidū, 3) starpinstitucionālo sadarbību (pašvaldība, sociālais dienests, bāriņtiesa, policija (valsts un pašvaldības), dienas centrs, pansionāts, Sarkanais krusts, Pestīšanas armija, u.c.), 4) darbu ar vecākiem (piem., individuālo konsultāciju skaits 2014./2015.māc. g. – 120, tostarp par neattaisnotiem stundu kavējumiem – 37; uzvedības problēmām – 15, mācību grūtībām – 63, sociālās palīdzības jautājumiem – 15 u.c.).*
 - ✓ *Ziņojumā ietverti skolas atbalsta personāla (psihologa, medmāsas, sociālā pedagoga) kvalitatīvie un kvantitatīvie rādītāji par paveikto mācību gada laikā, kā arī sniegti pārskati par paveikto mācību metodiskajās komisijās.*
 - ✓ *Darba rezultāts, kā atzīmē skolas vadība, – praktiski nav neattaisnotu kavējumu; otrgadniekus – “septiņi” un “desmit” attiecīgi uz 01.09 2014. un 01.09.2015. veido no valsts kopā ar vecākiem izbraukušie bērni.”*

Ņemot vērā visās skolu grupās konstatēto, **secināts, ka:**

- 1) Vairums izglītības iestāžu (46 skolās) ir izstrādātas iekšējās kārtības (procedūras), kādās notiek darbs ar potenciālajiem un faktiskajiem otrgadniekiem.
- 2) MK noteikumu pārskatīšana, kad izglītojamais tiek atstāts vienā un tajā pašā klasē vairākas reizes, tika konstatēti 28 gadījumos.
- 3) Noteiktas kārtības (skolas iekšējā dokumenta), kā strādāt ar otrgadniekiem, nav 24 gadījumos, taču, kā aptaujā norādīja izglītības iestādes vadība, atstāšana uz otru gadu skolā notiek atbilstoši normatīvo aktu prasībām.

Lai noskaidrotu, kā konkrētajā izglītības iestādē notiek darbs ar esošajiem un potenciālajiem otrgadniekiem, kā arī skolēniem, kuriem ir mācīšanās grūtības, aptaujas anketā tika ietverts jautājums:

- ***Vai un kādus atbalsta pasākumus izglītības iestāde īsteno darbā ar izglītojamiem, kuriem ir mācīšanās grūtības?***

Apkopojot atbildes uz minēto jautājumu, konstatēts, ka:

Vairums izpētē iesaistīto skolu (66%) ir izstrādātas savas iekšējās kārtības, kā strādāt ar izglītojamiem, kuriem ir mācīšanās grūtības. Pasākumi, kas apliecinājuši rezultativitāti, ir, piemēram, – individuālie mācību plāni, apņemšanās “solī pa solim”, īstermiņa darbības, kas mērāmas ar konkrētu rezultātu, konsultāciju apmeklējuma grafiks, pedagoga rakstisks novērtējums pēc stundas par darbu tajā, pamudinājums, uzslava, atgādņu izmantošana mācību stundās u.tml.

– Skola Nr.14 (Rīgas vidusskola)

- ✓ *“Četras reizes gadā tiek organizēta pieņemšana pie izglītības iestādes vadības, kurā piedalās direktors un no katras klases izvirzīts skolēnu pārstāvis. Šajā diskusijā tiek runāts par klases sekmēm, nepieciešamajiem pasākumiem sekmju uzlabošanai, sniegta atskaite par paveikto. Tādējādi tiek veicināta sekmības paaugstināšanās, samazinās uzvedības problēmas un disciplīnas pārskatīšana klasē, tiek sekmēta izglītojamo līdzatbildība par klasesbiedru.”*

– Skola Nr.33 (Zemgales pamatskola)

- ✓ *“Izveidots savstarpējās sadarbības modelis: “Skolēns – skolēnam”, kas izpaužas kā sistemātisks klasesbiedru atbalsts, palīdzība “neveiksmīnīkiem” mācību stundu laikā un ārpus tām.”*

– Skola Nr.69 (Latgales vidusskola)

- ✓ *“Skolēnam ir izstrādāta “Individuālā darba karte”, kurā tiek noteikti tā mācību priekšmeta, kurā saņemts nepietiekams vērtējums, mācību satura un prasmiņu apguves pilnveides soļi, kā arī noteikti sasniedzamie rezultāti konkrētajā tēmā un apguves laiks, kādā tos sasniegt. Individuālā darba procesā tiek iesaistīti ne tikai skolēni un mācību priekšmetu skolotāji, bet arī klašu audzinātāji un vecāki.*
- ✓ *“Atbilstoši “Individuālā darba kartē” iepļānotajam, izveidots pedagogu individuālā darba grafiks, kurā ir noteikts laiks, kad skolēni var apmeklēt konsultācijas un pilnveidot savas zināšanas un prasmes. Nepieciešamības gadījumā skolēnam tiek sniegta psihologa, sociālā darbinieka, logopēda, un speciālā pedagoga palīdzība.”*

MĀCĪBU PRIEKŠMETI, KAS SAGĀDĀ LIELĀKĀS GRŪTĪBAS

Izvērtējot izglītības iestāžu sniegtās atbildes par mācību priekšmetiem, kas skolēniem sagādā lielākās grūtības, konstatēts, ka: pirmajā vietā viennozīmīgi visās klašu grupās tā ir dzimtā valoda un literatūra, otrajā – matemātika, trešajā – svešvalodas (angļu valoda un krievu vai vācu valoda kā otrā svešvaloda).

1.-4.klašu grupā – attiecīgi: dzimtā valoda, angļu valoda, matemātika.

6.-7.klašu grupā – attiecīgi: latviešu valoda, matemātika, angļu valoda, grūtības sagādā arī “Latvijas un pasaules vēsture”, “Sociālās zinības” un “Dabaszinības”.

8.-9.klašu grupā – minētajiem mācību priekšmetiem pievienojas “Fizika”, “Ķīmija”, “Bioloģija”.

Tomēr katrs nesekmības gadījums vērtējams kā vairāk vai mazāk individuāls un ir saistīts ar konkrētām pedagoga un izglītojamā savstarpējās komunikācijas problēmām, nepatiku pret mācību priekšmetu vai skolas neapmeklēšanu vispār. Nereti nepietiekami vērtējumi parādās arī tādos mācību priekšmetos kā “Vizuālā māksla”, “Mūzika”, “Mājturība un tehnoloģijas”, arī “Sports”.

Vairāku izglītības iestāžu pedagogi (skolas Nr.19, Nr.29, Nr.32, Nr.39, Nr.42 u.c.) diskusijās norādīja uz konkrētām, ar mācību priekšmetu saturu saistītām problēmām:

- Pārslogots mācību saturs un sarežģītas latviešu valodas mācību grāmatas 6.klasē.
- Izglītības saturs, kas “dublējas”, piemēram: “Sociālās zinības” – “Vēsture”; “Sociālās zinības” – “Klases audzināšana” 5.klasē.
- Uzdevumu ar praktisku ievirzi trūkums matemātikas mācību grāmatās 6. un 7.klasē.
- Sevi nav attaisnojis mācību priekšmeta “Latvijas un pasaules vēsture” sadalījums divos priekšmetos; ieteikums – pārskatīt šo mācību priekšmetu saturu, jo mācību procesā iznāk atkārtoties, nevar runāt par Latvijas vēsturi, neaplūkojot to pasaules vēstures kontekstā.
- Izglītības saturs nav atbilstošs skolēnu vecumposma attīstības līmenim (dabaszinības, matemātika).
- Skolēniem jālasa liela apjoma teksti, viņi nav gatavi tos uztvert un saprast.
- Pārāk sarežģītas mazākumtautību izglītības programmas.
- Mācību priekšmeta “Otrā svešvaloda” (visbiežāk – krievu vai vācu) apguve tiek sākta no 6.klases, bet valsts pārbaudījums pilnībā neatšķiras un jākārto tāds pats kā pirmajā svešvalodā, ko apgūst no 1.klases.
- Sevi nav attaisnojuši darba burtnīcu “ēra”, skolēniem slikti rokraksti, neprot veidot loģiskus teikumus, stāstījumu.
- Rakstītprasmes attīstīšanai nepieciešamas glītrakstīšanas stundas. Galveno uzmanību vajadzētu veltīt lasītprasmes un sīkās motorikas attīstībai.
- Pārskatīt un vienkāršot standartus, lai neatkārtojas viela, sākumskolā tiek mācītas lietas, kuras sākumskolas skolēns nevar uztvert.

Tendence, kas rada pedagogu bažas pēdējā laikā, – nepietiekams vērtējums (problēmas) mācību priekšmeta “Informātika” apgūvē, kas, iespējams, liecina par to, ka skolēnu “it kā aizraušanās” ar IT lielā mērā ir virspusēja un aprobežojas ar noteiktu komunikatīvo darbību veikšanu un spēlēm, bet neveido prasmes, kas nepieciešamas tehnoloģiju jēgpilnai izmantošanai mācību procesā un konkrētu mācību priekšmetu apgūvē.

Ņemot vērā konstatēto, **secināms, ka:**

- 1) Izglītības iestādes ir apzinājušas problēmu loku un norāda “vājās vietas” izglītības saturā un mācību priekšmetu standartos, taču tām pietrūkst zināšanu / metodiskā atbalsta, lai problēmas risinātu. Minētais faktiski apliecina pedagogu kompetences trūkumu un nespēju atrast piemērotāko metodi konkrētas situācijas risināšanai.
- 2) Profesionālās kompetences pilnveides kursu nepieciešamību darbam ar izglītojamiem, kuriem ir mācīšanās grūtības, aptaujas anketās norādījušas 13 izglītības iestādes.
- 3) Vēlmi iesaistīties mācību satura pilnveidē izpētē izteica 6 izglītības iestādes, 4 izglītības iestādes apliecināja, ka viņu pedagogi to jau dara, savukārt 5 gadījumos tika pausts viedoklis – esam to jau mēģinājuši, taču mūsu ieteikumi nav tikuši ņemti vērā.

PAGARINĀTAIS MĀCĪBU GADS

Atbilstoši izpētē konstatētajam, pagarinātais mācību gads sevi attaisno situācijās, ja:

- Skolēns ir saņēmis nepietiekamu vērtējumu ne vairāk kā 2-3 mācību priekšmetos.
- Mācību gada vidū mainīta izglītības iestāde, ir atšķirīgas pedagogu prasības, kurām piemēroties nepieciešams papildus laiks.
- Mācību gada laikā ir slimojis un ir palikuši “robi” zināšanās.
- Skolēnam nav neattaisnotu kavējumu, taču nepieciešama individuāla pieeja.
- Vecāki atbalsta un seko līdzī skolēna nodarbību un konsultāciju apmeklējumam pagarinātā gada laikā.
- Atsevišķos gadījumos ir lietderīgi mācību gadu sadalīt divās daļās un zināšanas nostiprināt jaunā mācību gada sākumā (augusta beigās). Šāda pieredze tiek praktizēta apmēram 28 (40%) izpētē iesaistītajās skolās.

Izglāses kārtībā vērtējot 15 skolas ar salīdzinoši lielu kopējo izglītojamo (1.-9.kl.) skaitu (skat. 6.tabulu), redzams, ka pagarinātais mācību gads kā izglītības procesa sastāvdaļa ir bijis nepieciešams gan pilsētas, gan lauku skolās – kā pamatskolās, vidusskolās un ģimnāzijās, tā arī vakara (maiņu) vidusskolās.

6.tabula. Pagarinātais gads kā mācību procesa sastāvdaļa izglītības iestādes darbā ar potenciālo otrgadnieku

Izglītības iestādes kods	Izglītības iestādes veids / reģions	Izglītojamo skaits 1.-9.kl. uz 01.09.15. (VIIS)	Atstāti uz 2.gadu iepriekšējā mācību gadā (VIIS)	Beiguši, nesaņemot izglītības dokumentu (VIIS)	Atskaitīti (VIIS)	Noteikts pagarinātais mācību gads*	Otrgadnieki* uz 01.09.15.
2	Rīgas pmsk.	544	5	0	0	7	3
3	Rīgas vak.m.vsk.	128	14	30	1	52	17
5	Rīgas vsk.	524	17	0	0	4	15
6	Rīgas vsk.	343	12	0	0	16	9
16	Zemg. vak.m.vsk.	93	41	11	0	47	34
19	Zemgales sāksk.	1006	7	0	0	35	13
21	Kurzemes vsk.	408	9	0	0	23	6
23	Kurzemes vsk.	833	6	1	0	12	6
27	Latgales ģimn.	425	5	0	0	5	0
31	Zemgales vsk.	470	9	0	0	32	2
32	Zemgales vsk.	439	2	4	0	48	6

33	Zemgales pmsk.	294	2	0	0	15	6
40	Vidzemes pmsk.	460	6	0	0	39	14
41	Vidzemes vsk.	620	5	0	0	10	4
62	Latgales pmsk.	150	0	3	0	13	3
	KOPĀ:	6636	140	49	1	358	138

Paskaidrojumi: VIIS – skaitļi, atbilstoši VIIS atskaitēs norādītajam;

*) – skaitļi atbilstoši izglītības iestādes izpētē norādītajam.

Ņemot vērā konstatēto, **secināms, ka:**

- 1) Visās 15 izvēlētajās izglītības iestādēs no 6636 izglītojamiem, kuri apgūst pamatzglītības programmu, aptuveni 5,4% skolēnu 2014./2015.mācību gada beigās ir bijis nepieciešams mācību gada pagarinājums.
- 2) Apstākļi, ka uz otro gadu tajā pašā klasē nākošajā mācību gadā ir palikuši 138 skolēni, liecina, ka lielākā daļa (61%) izglītojamo ir nokārtojuši pēcpārbaudījumus, un mācību gada pagarinājums viņiem ir bijis nepieciešams un rezultatīvs.
- 3) 43 izglītības iestādes norāda, ka pārsvarā pagarināto mācību gadu praktizē mācību gada noslēgumā (jūnijā) un tikai īpašos gadījumos gala vērtējumu skolēnam izliek augustā, savukārt 27 izglītības iestādes pagarināto mācību gadu regulāri īsteno arī augusta beigās, uzskatot, ka zināšanu nostiprināšana pirms jaunā mācību gada uzsākšanas ir mērķtiecīgāka.

Lai noskaidrotu, vai un kā izglītības iestādē notiek sadarbība ar otrgadnieku vecākiem, aptaujas anketā tika ietverts jautājums:

- ***Vai un kā izglītības iestāde sadarbojas ar izglītojamo, kuriem ir mācīšanās grūtības, vecākiem?***

Apkopojot atbildes uz minēto jautājumu, konstatēts, ka:

- Sadarbība ar vecākiem, kuru bērniem ir mācīšanās grūtības, tiek organizēta dažādos veidos. Vairums skolu ir izstrādāta noteikta kārtība, kas sevī ietver tādas aktivitātes, kā:
 - ✓ ikmēneša skolēna sekmju izraksti (nepieciešamības gadījumā arī iknedēļas izraksti), kuros tiek atspoguļotas ne tikai skolēna sekmes un kavējumi, bet arī ieraksti uzvedības žurnālā;
 - ✓ semestra starpvērtējumi, sekmju lapas, kas tiek nosūtītas vecākiem, vecāki iepazīstas, paraksta tās, notiek vienošanās par turpmāko sadarbību;
 - ✓ iespēja izmantot e-klases piedāvāto iespēju par maksas īsziņām, informējot par bērna mācību sasniegumiem un kavējumiem;
 - ✓ klases audzinātāja / mācību priekšmeta skolotāja zvans vecākiem;
 - ✓ skolēns un vecāki tiek aicināti uz individuālu sarunu ar klases audzinātāju, mācību priekšmeta skolotāju, direktora vietniekiem izglītības jomā, sociālo darbinieku vai atbalsta personālu;
 - ✓ nepieciešamības gadījumā tiek rīkotas mazās pedagoģiskās padomes sēdes, uz kurām tiek aicināts skolēns, vecāki, administrācijas pārstāvji.
- Sadarbība ar otrgadnieku vispirms ir sadarbība ar viņa ģimeni, jo lielākā daļa otrgadnieku tomēr nāk no sociāli nelabvēlīgām ģimenēm.
- Ne vienmēr mācību grūtības ir „norakstāmas” tikai uz vecākiem vai nelabvēlīgiem apstākļiem ģimenē. Arī ģimenēs, kuras ir ieinteresētas bērna mācībās un seko viņa attīstībai, vecāki ne vienmēr izprot (dažkārt nevēlas

saskatīt), ka viņu bērnam ir mācīšanās / uzvedības / veselības traucējumi un ir nepieciešama speciālista palīdzība.

– Skola Nr.51 (Kurzemes pamatskola)

- ✓ *“Vecāku dienās (3 reizes mācību gadā) vecākiem ir iespējams tikties un pārrunāt ar skolotājiem dažādus problēmjautājumus. Skola sūta rakstveida uzaicinājumus vecākiem, lai pārrunātu nesekmību un iespējamo otrgadniecību. Reizēm šo tikšanos rezultātā, uzlabojas skolēnu sekmes, mainās viņu attieksme pret mācībām.*
- ✓ *Skola slēdz rakstveida vienošanos ar nesekmīgo skolēnu vecākiem (parakstās bērni un vecāki), kopīgi vienojas par atskaites laiku, ko parasti plāno nedēļas ietvaros.*
- ✓ *“Skolas, skolēna un vecāku apliecinājums” – dokuments, ko skola nosūta ierakstītā vēstulē un e-pastā.*
- ✓ *Sarunas ar vecākiem tiek fiksētas skolas iekšējā dokumentā “Individuālās sarunas ar vecākiem”.*

– Skola Nr.30 (Kurzemes pamatskola)

- ✓ *Regulāri informē vecākus par skolēna sekmēm, sniedz sekmju izrakstus.*
- ✓ *Paškontroles lapa atrodas pie skolēna, kurā katras mācību stundas beigās skolēns veic ierakstu ailē “Mana pašanalīze”, kurā novērtē savu darbību, rīcību un attieksmi stundas laikā. Aizpildītu mācību stundas pašanalīzi izglītojamais iedod mācību priekšmeta skolotājam, lai viņš to apstiprinātu ar parakstu un papildinātu ar komentāriem, ja tas nepieciešams. Skolēns iepriekš norādītā laikā tiek ar sociālo pedagogu. Pēc mācību dienas skolā, izglītojamais atrāda lapu vecākiem, kuri attiecīgajā dienā parakstās, ka ir informēti par notikušo”.*

– Skola Nr.26 (Latgales vidusskola)

- ✓ *“Nesekmīgo izglītojamo vecāki tiek informēti par nesekmību individuālās sarunās pie direktora un / vai klases vecāku sapulcēs individuāli, ierakstos e-klases dienasgrāmatās un žurnālos, ierakstos sekmju lapās (katru mēnesi tiek izdotas izglītojamajiem sekmju lapas, kuras vecāki paraksta un atgriež klases audzinātājam), kā arī regulāri vecāki tiek informēti telefoniski.”*

– Skola Nr.52 (Kurzemes vidusskola)

- ✓ *“Vecāki regulāri tiek rakstveidā (sekmju lapas, informatīvas vēstules, paziņojumi e-klasē) informēti par bērna sekmēm un nepieciešamajiem pasākumiem mācību sasniegumu uzlabošanai.*
- ✓ *Nepieciešamības gadījumā kopā ar bērniem aicināti uz pārrunām pie skolas vadības un priekšmetu skolotājiem. Pārrunu gaitu fiksē sarunu protokolā.*
- ✓ *Mācīšanās grūtību cēloņu noskaidrošanai ar vecākiem vienojas par speciālistu – psihologa, speciālā pedagoga – konsultācijām vai bērna virzīšanu uz pedagogiski medicīnisko komisiju, lai noteiktu izglītības programmas piemērotību.*
- ✓ *Pedagogs sadarbībā ar bērnu un vecākiem izstrādā individuālu vielas apguves plānu, konsultāciju apmeklējuma grafiku. Vecāks ar savu parakstu apliecina, ka ir informēts un seko tā izpildei.*
- ✓ *Nepieciešamības gadījumā – pārrunas mājās, kopīgi tiek lemts par atbalsta pasākumiem visai ģimenei. Aktā tiek fiksēts pārrunu saturs, vienošanās par*

sekmju uzlabošanu un neattaisnoto kavējumu samazināšanu, kas apliecināta ar visu pušu parakstiem.”

Ņemot vērā konstatēto, **secināms, ka:**

- 1) Sadarbību ar vecākiem kā pirmo prioritāti darbā ar potenciālo un esošo otrgadnieku atzīmē 28% aptaujāto skolu, savukārt 72% skolu par prioritāru atzīst darbu ar pašu skolēnu – pie nosacījuma, ka vecāki ir nodrošinājuši bērna ierašanos skolā.
- 2) Aptuveni puse skolu puda viedokli, ka tieši otrgadnieku vecāki ir tie, kuri *(..) pārāk maz interesējas vai vispār neinteresējas par sava bērna gaitām (sekmēm, kavējumiem uzvedību), izvairās no atbildības un nav vērsti uz sadarbību (..).”*

Lai izvērtētu, kā notiek starpinstitucionālā sadarbība atbalsta sniegšanai otrgadniekiem un viņu vecākiem, aptaujas anketā tika ietverts jautājums:

- ***Vai izglītības iestāde sadarbojas ar citām iestādēm (piemēram, pašvaldību, sociālo dienestu), lai sniegtu atbalstu esošiem un potenciāliem otrgadniekiem un viņu vecākiem?***

Apkopojot atbildes uz minēto jautājumu, konstatēts, ka:

Starpinstitucionālā sadarbība pamatā ir atkarīga no izglītības iestādes vadītāja spējas (vai nespējas) risināt šo jautājumu. Izpētē iesaistītās izglītības iestādes kopumā ievēro Ministru kabineta 2011.gada 1.februāra noteikumos Nr.89 „Kārtība, kādā izglītības iestāde informē izglītojamo vecākus, pašvaldības vai valsts iestādes, ja izglītojamais bez attaisnojoša iemesla neapmeklē izglītības iestādi” (turpmāk – MK noteikumi Nr.89) noteikto regulējumu attiecībā uz stundu kavējumiem. Skolas informē izglītības pārvalžu speciālistus par izglītojamajiem, kas neattaisnoti kavējuši vairāk kā 20 stundas.

Starpinstitucionālā sadarbība notiek ar pilsētu un novadu izglītības pārvalžu izglītības darba un bērnu tiesību aizsardzības speciālistiem, pašvaldības un Valsts policiju, Sociālo dienestu, bērnu namiem, krīzes centriem, bāriņtiesu, arī ar iekļaujošās izglītības atbalsta centriem – novados, kuros tādi izveidoti. Ir izglītības pārvaldes, kuras izveidojušas īpašas konsultatīvās padomes darbā ar bērniem un ģimenēm.

Savukārt pēc skolu ierosinājuma notiek starpinstitucionālas tikšanās, kurās piedalās sociālais dienests, pašvaldības policijas pārstāvji, psihologs, speciālais pedagogs, klases audzinātāji un skolas padomes pārstāvis.

Izglītības iestādēs, kurās ir sociālais pedagogs, viņš koordinē sadarbību ar sociālo dienestu u.c. pašvaldības institūcijām. Izglītojamie tiek apsekoti mājās, skola tiek informēta par rezultātiem un izdarītajiem secinājumiem (piemēram, otrgadnieka ģimene nav motivēta iesaistīties problēmsituāciju risināšanā). Bieži bērnu izpētē un apsekošanā tiek iesaistīts arī ģimenes ārsts.

Vienlaikus izpētē iezīmējās šādas tendences:

- Skolas Nr.5, Nr.6, Nr.8, Nr.13, Nr.14, Nr.15 – Rīgas vidusskolas vairāk vai mazāk veiksmīga sadarbība ar pašvaldības policiju; ne tik veiksmīga ar sociālo dienestu. Sociālos darbiniekus finansē pašvaldība, kopumā sociālo darbinieku ir pārāk maz. Atbilstoši Rīgas domes pieņemtajam lēmumam, sociālie darbinieki “rotē”, līdz ar to ģimenes netiek iepazītas un nonāk sociālā dienesta redzes lokā tikai tad, kad noticis normatīvo aktu pārkāpums. Vairumā gadījumu sociālais dienests strādā ar ģimenēm, kuras vēlas sadarboties, bet neiesaistās darbā ar tām, kuras to nevēlas.

- Skola Nr.3 (Rīgas vakara (maiņu) vidusskola)
 - ✓ *“Veiksmīga sadarbība ar tuvējo novadu – Olaines, Saulkrastu, Salaspils sociālo dienestu.*
 - ✓ *Problēma – bērnu nama bērni, kas bieži uz skolu neatnāk.”*

- Skolas Nr.16, Nr.17, Nr.20, Nr.28, Nr.50 – Kurzemes un Zemgales vakara (maiņu) vidusskolas. Tās ir izglītības iestādes (pašvaldības), kuru teritorijās ir salīdzinoši liels romu tautības īpatsvars. Sadarbība ar sociālo dienestu veiksmīga, jo pašvaldības atbalsta romu tautības bērnu integrāciju. Sociālais darbinieks ir “piesaistīts” noteiktai izglītības iestādei. Jautājums – ar kādu slodzi un atalgojumu.

- Skola Nr.39 (Kurzemes pamatskola) – sociālā pedagoga un pašvaldības sociālā dienesta sadarbība
 - ✓ *“Skolā strādā pašvaldības sociālā dienesta darbinieks, kas palīdz risināt jautājumus. Skolēns aizpilda pilsētas domes sociālā dienesta izstrādāto “Papildstundu apmeklējuma lapa” (lapa atrodas pie skolēna, tajā priekšmetu skolotājs veic ierakstus, vecāki parakstās par iepazīšanos, norunātajā laikā šo lapu uzrāda sociālajam pedagogam)”*.

- Skola Nr.19 (Zemgales sākumskola)
 - ✓ *“Romu tautības bērni skolā tiek uzņemti nesagatavoti pamatizglītības uzsākšanai. Vecāku izpratnē izglītība nav nepieciešama, jo paši ir analfabēti.*
 - ✓ *Pozitīvā pieredze: ar romu tautības bērniem strādā romu tautības pedagogs, kas ir autoritāte un atbalsts arī latviešu valodas apgūvē”*.

- Skolas Nr.22, Nr.25, Nr.26, Nr.34, Nr.40 u.c. – vidusskolas ar lielu izglītojamo skaitu un salīdzinoši nelielu otrgadnieku skaitu
 - ✓ *“(..) visi izglītojamie, arī skolēni ar mācību grūtībām, var sekmīgi apgūt izglītības saturu, ja vien regulāri apmeklē skolu. Tāpēc galvenā vērība tiek pievērsta kavējumu samazināšanai”*.

- Skolas Nr.37, Nr.38, Nr.44, Nr.48, Nr.61, Nr.62, Nr.68 – Vidzemes lauku pamatskolas ar nelielu izglītojamo skaitu un nelielu otrgadnieku skaitu
 - ✓ *“Neattaisnotu stundu kavētāju praktiski nav, jo katrs skolēns (ģimene) ir labi zināms, bērnus uz skolu atved autobuss. Tie, kuriem ir mācīšanās grūtības, saņem atbalstu skolā – mācās pagarinātās dienas grupā, (..) ar pašvaldības un arī vecāku atbalstu (pašu audzēti produkti, dārzeņi, ogas, konservi) tiek nodrošināta bezmaksas ēdināšana 2-3 reizes dienā, (..) sociālais dienests palīdz sagādāt ikdienā nepieciešamo – apģērbus, apavus, mācību piederumus, (..) pašvaldība iespēju robežās atbalsta (apmaksā) psihologa un logopēda konsultācijas, kuras gan vecāki ne vienmēr izmanto un dažkārt nenovērtē to nozīmi.”*

- Skolas Nr.24, Nr.28, Nr.50, Nr.59, Nr.65 u.c. – vakara maiņu vidusskolas
 - ✓ *“Notiek regulāra sadarbība ar Kārtības policiju, pilsētas sociālo dienestu, bāriņtiesu, izglītības nodaļu, policijā ar Nepilngadīgo lietu inspektoriem, Probācijas dienestu, (..) t.i. sistemātisks un nepārtraukts darbs ar visām iespējamajām institūcijām un to ģimenes modeļi, kāds katrā konkrētajā*

situācijā ir izveidojies, (...) zināmā mērā tiek darīts vispārīzglītojošo skolu nepadarītais darbs (...).”

Ņemot vērā konstatēto, **secināms, ka:**

- 1) Vietējās pašvaldības kā atbalstošas un sadarbību ar tām kā veiksmīgu vērtē 39% izpētē iesaistīto skolu, 33% skolu atzīmē – lai saņemtu atbalstu, nepieciešama pārlicinoša argumentācija un “...tas nenākas viegli”, 28% skolu sadarbību ar pašvaldību vērtē kā smagnēju vai vāju.
- 2) 31% izglītības iestāžu sociālā pedagoga, kas strādā skolā, sadarbību ar sociālo dienestu vērtē kā veiksmīgu, 23% skolu – atzīst, ka tā varētu būt labāka, 14% skolu – sadarbību uzskata par neveiksmīgu, 32% skolu sociālā pedagoga nav.
- 3) Sociāla dienesta darbinieki ne vienmēr izprot skolas problēmas (atzīmēts 12 gadījumos), sadarbojas ar ģimenēm, kuras ir atbalstošas, bet norobežojas no ģimenēm, kuras sadarboties nevēlas.
- 4) Sadarbību ar pašvaldības policiju atzinīgi vērtē 67% skolu, 31% skolu uzskata, ka tā varētu būt labāka, 6% skolu norāda, ka pašvaldības policijas iesaistīšana saistībā ar otrgadniecību un konfliktsituācijām ģimenē nav bijusi nepieciešama.
- 5) Kopumā starpinstitucionālā sadarbība tiek vērtēta kā vairāk vai mazāk veiksmīga, tomēr ir laukietilpīga un nereti ietver “savstarpēju atrakstīšanos” (atzīmēts 15 gadījumos), lai vēlāk dokumentāri apliecinātu, ka darbs ar otrgadnieku tiešām ir noticis.
- 6) Laikā, kamēr tiek rakstīti iesniegumi pašvaldības sociālajam dienestam, iesaistīta pašvaldības policija, reizēm arī Valsts policija, bāriņtiesa, piemēroti administratīvi sodi, lemts par vecāku atbildību vai tiesību ierobežošanu, nereti paiet 1-2 mēneši, savukārt izglītojamais šajā laikā skolu neapmeklē.

Lai apzinātu izglītības iestāžu vēlmes un noskaidrotu pasākumus otrgadniecības mazināšanai, aptaujas anketā tika ietverts jautājums:

- ***Kāds ir izglītības iestādei nepieciešamais atbalsts, lai mazinātu (novērstu) otrgadniecību?*** Apkopojot atbildes uz minēto jautājumu, konstatēts, ka:

Izglītības iestādēm būtisks ir jautājums, kādā veidā valstī tiks risināts jautājums par vispārīzglītojošās un iekļaujošās izglītības balansu.

- “Skolās vajadzētu lielākas likmes logopēdiem un speciālajiem pedagogiem, lai varētu katru dienu strādāt ar bērniem, šobrīd tas notiek ļoti individuāli” (kā prioritārs atbalsta pasākums tiek minēts vairāk kā 80 % izpētē iesaistīto skolu, izņemot tikai atsevišķas Zemgales reģiona skolas un dažas Rīgas vidusskolas).
- “Ja turpmāk nebūs pedagoģiskās korekcijas izglītības programmu, tad klasēs ar lielu izglītojamo skaitu, būtu nepieciešams pedagoga palīgs, kurš strādātu ar izglītojamiem ar mācīšanās traucējumiem un uzvedības problēmām” (kā atbalsta pasākums tiek minēts vairāk kā 60 % izpētē iesaistīto skolu).
- “Nepieciešami kvalifikācijas kursi pedagogiem par speciālo izglītību un ieteikumi darbam ar speciālajiem bērniem” (praktiski visu Latgales skolu vēlme un nepieciešamība).
- “Nepieciešams pedagoga palīgs, jo integrētie skolēni neveicina mācību atdevi” (skolas Nr.30, Nr.38, Nr.39, Nr.49, Nr.63, Nr.64).
- “Nepieciešams palielināt finansējumu papildus konsultāciju darba samaksai ar skolēniem, kuri ir pārcelti ar vienu nepietiekamu vērtējumu, kā arī darbam ar talantīgajiem bērniem. Palielināt atbalsta personāla likmes uz konkrētu

skolēnu skaitu, jo šobrīd tas ir nepietiekams.” (skolas Nr.36, Nr.56, Nr.64, Nr.70).

– Skola Nr.58 (Latgales vidusskola)

- ✓ *“Pietrūkst resursu, kur smelties zināšanas un idejas. Kursi, ar ko nodrošina skolotājus par iekļaujošo izglītību, ir vienveidīgi un atklāj, kas ir mācīšanās traucējumi, bet neatbild uz pašu būtiskāko – kādas metodes visefektīvāk var palīdzēt? Kāda ir katras metodes pēctecība? Kā palīdzēt arī vecākiem izprast sava bērna mācīšanās vajadzības? (..) ne jau bērns nevar, bet gan mēs neesam atraduši viņam piemērotu mācīšanās pieeju. Tas ir kopīgs darbs – vecākiem, skolēniem, skolotājiem un valstij”.*

Vakarskolām nepieciešamais atbalsts:

- Nepieciešams mehānisms, kas ļautu prasīt lielāku atbildību no vecākiem par skolēnu neattaisnotiem kavējumiem. Šī brīža pasākumi ir mazefektīvi.
- Nepieciešama pašvaldības līdzekļu piesaiste psihologa, logopēda un sociālā pedagoga darba atalgojuma finansēšanai un viņu pakalpojumu pieejamības paplašināšanai.
- Trūkst resursu psihologa konsultāciju nodrošināšanai visiem, kam tās nepieciešamas, tādēļ ir paplašināms psiholoģiskais atbalsts skolēniem.
- Iespēju robežās sniegt psiholoģisku atbalstu konsultāciju un supervīziju veidā pedagogiem, kuri strādā ar izglītojamiem ieslodzījuma vietās, jauniešiem no sociāli nelabvēlīgām ģimenēm un viņu vecākiem.
- Trūkst informācijas par izglītojamā patieso veselības stāvokli, arī zināšanu un prasmju diagnosticēšana daudzos gadījumos (pēc ilgāka mācību pārtraukuma jāsāk praktiski no jauna).
- Reāls analfabētisms pieaugušo un jauniešu vidū (romu tautība), izglītības saturu spiesti izstrādāt paši pedagogi. Mācību materiālu nav.

Nemot vērā konstatēto, **secināms, ka:**

- 1) Skolām ir nepieciešams lielāks pašvaldību atbalsts, jo īpaši atbalsta personāla (logopēds, sociālais pedagogs, skolas psihologs) finansēšanai un kopējo likmju skaita palielināšanai, kā arī atbalsts otrgadniekiem un viņu vecākiem, lai nepieciešamības gadījumā apmeklētu speciālistu (logopēda, psihologa) konsultācijas ārpus izglītības iestādes.
- 2) 23 skolas (33%) norāda, ka ir nepieciešama pedagogu profesionālās kvalifikācijas pilnveide (metodika), kā strādāt ar bērniem, kuriem ir mācīšanās grūtības.
- 3) Sociālais pedagogs ir nepieciešams jau pirmsskolā (norādīts 6 gadījumos), lai varētu savlaicīgi diagnosticēt problēmas un uzsāktu tās risināt.
- 4) Mācību materiālu trūkums pieaugušajiem (norādīts vakarskolās, 9 gadījumos).

Lai apkopotu izglītības iestāžu priekšlikumus otrgadniecības mazināšanai, aptaujas anketā tika ietverts jautājums:

- ***Kādi ir izglītības iestādes ieteikumi otrgadniecības mazināšanai (novēršanai)?***

Skolas ir minējušas šādus ieteikumus:

- *“Pievērst uzmanību bērnu sagatavošanai skolai pirmsskolas izglītības iestādēs, savlaicīgi analizēt un sniegt priekšlikumus skolai par atbalsta pasākumu*

- nepieciešamību konkrētam bērnam (prognozēt iespējamo speciālās izglītības piemērošanu).
- Paaugstināt pedagoģiskās padomes atbildību konkrētu situāciju izlemšanā un izvērtēšanā.
 - Izveidot valsts līmenī īpašu programmu analfabētiem (skolā iestājas 15-30 gadus veci jaunieši, kuri nemāk lasīt; viņi nav motivēti apgūt pilnu pamatizglītības kursu, bez tam mācību saturs nav piemērots pieaugušiem cilvēkiem). Varētu veidot 2-3 gadīgu programmu, kurā izglītojamie apgūtu pamatprasmes latviešu valodā, matemātikā, sociālās prasmes, par to saņemot atbilstošu izglītības dokumentu.
 - Nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, kam noteikta probācijas uzraudzība, par galveno prioritāti noteikt skolas apmeklējumu. Ir gadījumi, kad šādiem jauniešiem tiesa nosaka pildīt sabiedriskos darbus, un probācijas dienests sabiedrisko darbu izpildi nosaka mācību laikā. Attiecīgi šie jaunieši skolu neapmeklē un pēc pārtraukuma neatsāk mācīties.
 - Iespējams, jāatgriežas pie kārtības, kad uz nākamo klasi pārcēla visus skolēnus, izņemot tos, kuru vecāki uzrakstīja iesniegumu par atstāšanu uz otru gadu.
 - Izstrādāt jauniešus piesaistošas profesionālās izglītības programmas, lai viņiem varētu piemērot programmu ar atvieglotu saturu un profesionālu ievirzi. Šobrīd skolēni, kas nespēj sekmīgi apgūt pamatizglītības programmu, bieži mācības pārtrauc.
 - Izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām būtu jāmācās speciālajās skolās. Integrācija jāizvērtē katrā konkrētā situācijā, lai netiktu traucēts (apdraudēts) mācību process bērniem, kuri to var un vēlas darīt.”
 - VIIS datu bāzē veikt izmaiņas, lai izglītojamie, kuri „ceļo” no skolas uz skolu vasaras periodā, nedublētos. To varētu izdarīt, ja sadaļā par otrgadniekiem papildus norādītu:
 - 1) – ar rīkojumu uz otro gadu atstāti;
 - 2) – atskaitīti pēc pēcpārbaudījumiem un iestājušies skolā atkārtoti.
 - Uz vakarskolām nevajadzētu attiecināt jaunus noteikumus par 7.-9.klašu apvienošanu, jo tā bieži vien ir pēdējā iespēja skolēnam atrasties skolā. Vakarskolā 7-9. klašu posmā varētu atļaut tās apvienot. Apvienoto klašu veidošana notiek objektīvu apstākļu dēļ, jo pašvaldības otrās izglītības iestādes skolām ir jānodrošina iespēja iegūt izglītību jebkurā vecumā, jebkurā izglītības pakāpē. Tāpēc bieži vien izveidojas situācija, ka 7. klasē vai 8. klasē mācās neliels skolēnu skaits (piemēram – 4). Veidot atsevišķu klases komplektu ar tik mazu skolēnu skaitu nav iespējams finansējuma dēļ, bet cita otrās iespējas skola atrodas pārāk tālu, lai skolēns varētu regulāri mērot ceļu no savas dzīvesvietas līdz skolai.
 - Pieļaut situāciju, ka bērns tiek atstāts uz otru gadu arī trešo reizi. Gadījumos, ja tā ir tīri vecāku atbildība, noteikumos iestrādāt regulējumu, ka trešo reizi izglītības programmas apguvi finansē vecāki (vismaz daļēji)”.

Ņemot vērā konstatēto, **secināms, ka:**

- 1) Vairums dienas skolu (70%) anketās ir norādījušas, ka katra situācija ir vērtējama individuāli – ir gadījumi, kad otrgadniecībai “nav jēgas” – skolēnam nav motivācijas mācīties, vienlaikus trūkst vecāku ieinteresētības un atbalsta; saprātīgākais risinājums – pārcelt nākamajā klasē arī ar vairākiem nesekmīgiem vērtējumiem (kas šobrīd nav iespējams un ir diskutabls gan no pedagoģijas, gan no izglītības vadības viedokļa).
- 2) Nepieciešams detalizēti vērtēt izglītojamo ar speciālām vajadzībām integrācijas ieguvumus un riskus katrā konkrētā gadījumā, lai netiktu traucēts mācību process

pārējiem un būtu iespējams nodrošināt nepieciešamos atbalsta pasākumus un atbilstošo mācību saturu (kā ieteikums minēts vairāk kā 80% izpētē iesaistīto skolu).

- 3) Situācijās, kad otrgadniecība ir vecāku klajas bezatbildības rezultāts, iesaistīt otrgadnieka pamatizglītības finansēšanā vecākus (kā viens no priekšlikumiem minēts 48% dienas skolu aptaujas anketās).
- 4) Jāvērtē iespēja atvieglot mācību priekšmetu saturu (ietverti vairāk kā pusē vakarskolu (68%) aptaujas anketās).

3. SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Izpētē konstatētais ir ļāvis apzināt situāciju otrgadniecībā Latvijā un izdarīt kopējos secinājumus par otrgadniecības iemesliem, izglītības iestāžu, kas īsteno pamatizglītības programmas, darbību šajā jomā, kā arī sniegt priekšlikumus konstatēto problēmu risināšanai.

SECINĀJUMI

1. Kopumā vidējais otrgadnieku skaits valstī vispārizglītojošās dienas skolās nepārsniedz 1% no izglītojamo skaita, un tas ir samazinājies salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem.

Izpētē iesaistītajās izglītības iestādēs lielākais otrgadnieku skaits visās skolu grupās ir 7.-9.klašu grupā (76% visu otrgadnieku), mazākais – 2.-4.klašu grupā, kurā tas sastāda tikai nepilnus 9% dienas skolās un 4% otrgadnieku vakarskolās. Salīdzinoši daudz otrgadnieku ir 1.klasē (3,7%).

Joprojām vairāk ir otrgadnieku – zēnu, nekā meiteņu. Salīdzinājumā ar 2011.gadā un 2008.gadā veiktajiem pētījumiem mazāk otrgadnieku ir 9.klasē, kas tostarp saistīts ar to, ka daļa nepietiekamus vērtējumus saņēmušo skolēnu mācības ir pārtraukuši vai pārgājusi uz vakarskolām vai tālmācības skolām.

Satraucoši liels otrgadnieku skaits ir vakara, vakara (maiņu), neklātienēs, un tālmācības skolās, kurās otrgadniecības īpatsvars sastāda attiecīgi 27 – 30% no izglītojamo skaita. Vakarskolas savlaicīgi neatskaita otrgadniekus pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas. Šādu rīcību faktiski veicina pietiekami vispārīgs regulējums un izveidojusies prakse aizbaidināties ar iespēju, ka pilngadīga persona “*varbūt atsāks mācības*” un “*palikšana skolā dod šai personai cerību vai iespēju reiz pamatizglītību iegūt*”.

Atšķirības CSP un VIIS datus un izpētē konstatētajā otrgadniecības situācijā ļauj secināt, ka valstī nav drošticamas informācijas par otrgadniekiem, to atbalsta mehānismiem, izglītības iestāžu apmeklējumu / kavējumiem.

Vienlaikus šādas situācijas rada tiešus finansiālus zaudējumus valstij, jo valsts finansē otrgadnieku mācības, bet tās rīcībā nav precīzu datu par otrgadnieku reālo skaitu, atbalsta pasākumiem un piešķirto budžeta līdzekļu lietderīgu izmantošanu.

2. Otrgadniecību veicina vairāku iemeslu kopums, un faktiski katrs otrgadnieks ir jāvērtē individuāli, īpaši izvēloties atbalsta pasākumus.

Starp biežāk konstatētiem iemesliem ir jāmin skolēna veselības un attīstības problēmas, ģimenes sociāli ekonomiskais stāvoklis, neattaisnotie stundu kavējumi un motivācijas trūkums mācīties, kā arī vecāku vienaldzība un izglītības kā vērtības zems novērtējums. Tāpat starp otrgadniecības iemesliem ir jāmin arī savlaicīga pedagoģiskā atbalsta trūkums, izglītības iestādes pasivitāte, novēlota problēmsituāciju risināšana, kā arī nepietiekama speciālistu (psihologs, sociālais pedagogs u.c.) iesaiste skolēnu problēmu diagnosticēšanā un risināšanā, sadarbības ar vecākiem trūkums.

Pedagogiem trūkst metodikas, kā strādāt ar bērniem, kuriem ir mācīšanās grūtības, veselības un audzināšanas problēmas.

Arī starpinstitūciju sadarbība ne vienmēr ir efektīva, bieži tā ir laikietilpīga un novēlota, īpaši, ja skolēns vairākkārt maina izglītības iestādes. Daļa problēmskolēnu iepriekš ir mācījušies mazajās lauku skolās, apvienotajās klasēs.

3. Kopumā izglītības iestādes ievēro MK noteikumus Nr.591 (iepriekš MK noteikumus Nr.149) noteikto procedūru, lemjot par atstāšanu uz otru gadu tajā

pašā klasē. Lielākas problēmas un vienotas prakses trūkums ir vērojams atbalsta pasākumu noteikšanā un īstenošanā otrgadniekam, lai novērstu problēmas mācību un audzināšanas procesā. Šis atbalsts tieši ir atkarīgs no skolas iespējām (tostarp finansiālām), vadības un pedagogu pieredzes darbā ar otrgadniekiem, kā arī dažreiz ir saistīts ar zināmu pretimnākšanas sagaidīšanu no paša skolēna un viņa vecākiem, piemēram, norādot, ka bērnam ir iespēja apmeklēt konsultācijas vai speciālistus.

Vienlaikus nav pieļaujama situācija, ka, pārkāpjot MK noteikumos noteikto, skolēni tiek atstāti vienā un tajā pašā klasē vairākas reizes (izpētē konstatēti 28 šādi gadījumi).

Tāpat bērnu interesēm daļēji atbilst situācija, ka otrgadnieki mācās ģimnāzijās, kurās ir paaugstinātas prasības, papildu mācību priekšmeti, kā arī intensīvs mācību darbs, kas ir vairāk vērst uz talantīgiem bērniem (trijās no četrām izpētē iesaistītajām ģimnāzijām ir izglītojamie, kuri pamatizglītības programmu apgūst atkārtoti).

Ja skolēns nav motivēts mācīties, nesadarbojas ar pedagogiem un atbalsta personālu (tāpat kā viņa vecāki), tad vairākos gadījumos otrgadniecība sasniedz pretēju efektu gaidītajam. Realitātē šādi skolēni nākamajā gadā, t.i., otrajā mācību gadā, skolu neapmeklē vispār un nemācās, tomēr, ievērojot normatīvajos aktos noteikto, tiek pārcelti uz nākamo klasi – rezultātā ar sliktākiem mācību sasniegumiem, nekā tie ir bijuši iepriekšējā reizē.

4. Viena no efektīvākajām otrgadniecības novēršanas iespējām ir mācību gada pagarināšana. Tomēr tās efektivitāte tiešā veidā ir saistīta ar skolēna un viņu vecāku ieinteresētību, skolas apmeklēšanu un parasti ir veiksmīga, ja trūkst vērtējumu vai ir saņemti nepietiekami vērtējumi ne vairāk kā 2 – 3 mācību priekšmetos. Vienlaikus skolu pieredze liecina, ka bieži vien efektīvāk ir pagarināt mācību gadu arī augustā, nevis tikai jūnijā.

5. Lai gan likuma “Par pašvaldībām” 15.pantā ir noteikta pašvaldību autonomā funkcija *gādāt par iedzīvotāju izglītību*, t.sk. nodrošināt iedzīvotājiem noteiktās tiesības izglītības iegūšanā, sniegt organizatorisku un finansiālu palīdzību izglītības iestādēm, skolu sadarbība ar pašvaldību un tās iestādēm otrgadniecības novēršanā ne vienmēr ir savlaicīga un veiksmīga, kā arī trūkst finanšu resursu un attiecīgo speciālistu. Situāciju sarežģī gadījumi, ja skolēna dzīvesvieta ir deklarēta vienā pašvaldībā, bet skola, kurā viņš mācās, atrodas citā pašvaldībā. Ir gadījumi, kad pašvaldībām (dažādu iemeslu dēļ) nav ziņu par otrgadniekiem, līdz ar to jautājumi par nepieciešamo atbalstu šiem skolēniem netiek iekļauti pašvaldības darba kārtībā.

6. Lielākajai daļai izglītības iestāžu un pedagogu ir nepieciešams atbalsts darbā ar otrgadniekiem. Tā nodrošināšana ir saistīta gan ar papildu finanšu līdzekļu nepieciešamību un speciālistu piesaisti, gan ar metodisko atbalsta materiālu pedagogiem trūkumu, gan ar (atsevišķos gadījumos) faktisko nepieciešamību izstrādāt otrgadniekiem īpašu individuālo mācību plānu un izvēlēties piemērotāko mācību saturu (kas bieži ir laikietilpīgi, prasa no pedagoga papildu darbu un atbilstošu kompetenci).

7. Izpētes laikā skolas īpaši uzsvēra, ka trūkst efektīvu mehānismu (tostarp finansiālo), lai piemērotu atbildību, ietekmētu skolēnus un viņu vecākus gadījumos, kad ir ilgstoši neattaisnoti mācību kavējumi, vērojama vecāku vienaldzība utt. Tāpat ir nepieciešamas īpaši piemērotas izglītības programmas / mācību saturs pilngadīgiem otrgadniekiem.

PRIEKŠLIKUMI

1. Izveidot ikgadēju otrgadnieku monitoringu, lai apzinātu otrgadnieku skaitu valstī, viņiem noteiktos atbalsta pasākumus, kā arī koordinētu trešgadniecības novēršanu un atbalsta pasākumus otrgadniecības mazināšanai. Šāds monitoringa ļaus efektīvāk ar valsts budžeta līdzekļu izmantošanu izglītībā.
2. Izstrādāt rekomendācijas kā iespējami ātri identificēt skolēnu mācīšanas, audzināšanas vai citas problēmas, kas veido otrgadniecības risku, sniegt atbalstu, lai šos riskus novērstu, kā arī rekomendācijas darbā ar otrgadniekiem (izglītojamiem, kuriem ir mācīšanās un audzināšanas grūtības), kā arī atbalsta materiālus pedagogiem, tostarp par skolēnu pašpārvaldes iesaisti darbā ar skolēniem, kuriem ir disciplīnas problēmas, mācīšanās grūtības utt. Tāpat ir nepieciešams koordinēt un nodrošināt pedagogu profesionālas kompetences pilnveides iespējas šajos jautājumos, īpaši saistībā ar otrgadniecības prevenciju. Daļēji šīs problēmas paredzēts risināt specifiskā atbalsta mērķa Nr.8.3.4. "Samazināt priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu, īstenojot preventīvus un intervences pasākumus" projekta īstenošanas laikā.
3. Izstrādāt paraugprogrammu pieaugušiem „analfabētiem” un personām ar vājām elementārām zināšanām, lai to varētu īstenot vakarskolās. Tā varētu būt 2-3 gadīga izglītības programma, kurā izglītojamais apgūtu pamatprasmes latviešu valodā, matemātikā, noteiktas sociālās un komunikatīvās prasmes, par to saņemot izglītības dokumentu (piemēram, apliecību par 3. vai 6.klases absolvēšanu).
4. Ievērojot paredzamos grozījumus MK noteikumos Nr.89 un Ministru kabineta 2009.gada 4.augusta noteikumos Nr.871 "Obligāto izglītības vecumu sasniegušo bērnu uzskaites kārtība", atbalstīt, tostarp metodiski, pašvaldību darbu, mazinot to bērnu un jauniešu skaitu, kuri nav reģistrēti izglītības iestādē vai ilgstoši neattaisnoti kavē mācības, attiecīgi noskaidrojot šādas situācijas iemeslus un veicot mērķtiecīgu darbu to novēršanai.
5. Grozot MK noteikumus Nr.591, novērst izpētē konstatētās pretrunas otrgadniecības normatīvajā regulējumā (sk. ziņojuma 7 – 9.lpp.).
6. Diskutēt par skolēna un viņa vecāku atbildību, gadījumos, ja mācības tiek neattaisnoti un ļaunprātīgi kavētas un otrgadniecībai nav attaisnojošu (piemēram, veselības stāvoklis, attīstības traucējumi) iemeslu.
7. Noteikt pienākumu ieslodzījuma vietām informēt pašvaldību, kuras teritorijā ir deklarētā izglītojamā dzīves vieta, par nepilngadīgas personas atbrīvošanu no ieslodzījuma vietas, lai nodrošinātu tās atgriešanos skolā. Šobrīd nepilngadīgais, kurš atbrīvots no ieslodzījuma, faktiski var neturpināt mācības, veidojoties otrgadniecības riskam.
8. Sadarbībā ar Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekciju izstrādāt vadlīnijas iesaistīto institūciju (izglītības pārvalde, sociālais dienests, bāriņtiesa, policija

u.c.) mērķtiecīgai un efektīvai sadarbībai otrgadniecības problēmu apzināšanai, risināšanai un mazināšanai.

9. Atbalstot izglītības iestādes darbā ar otrgadniekiem, izstrādāt paraugplānu individuālā atbalsta sniegšanai potenciālajiem un esošajiem otrgadniekiem.